

Sectoraal panorama

Lente 2018

economie
FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

.be

De opdracht van de FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie bestaat erin de voorwaarden te scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. In dat kader stelde de Algemene Directie Economische Analyses en Internationale Economie deze publicatie samen, waarin de prestaties van de Belgische sectoren vergeleken worden met die in de eurozone.

Deze studie werd afgesloten op 20 april 2018.

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie
Algemene Directie Economische Analyses en Internationale Economie
Dienst Conjunctuur en Sectorale ontwikkelingen
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel

Ondernemingsnr.: 0314.595.348
<https://economie.fgov.be>

tel. + 32 800 120 33 (gratis)

 facebook.com/FODEconomie

 [@FODEconomie](https://twitter.com/FODEconomie)

 youtube.com/user/FODEconomie

 linkedin.com/company/fod-economie

Verantwoordelijke uitgever: Jean-Marc Delporte
Voorzitter van het Directiecomité
Vooruitgangstraat 50
1210 Brussel

Internetversie

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

Inhoud

Lijst van grafieken	4
Lijst van tabellen.....	4
Executive summary.....	5
1. Internationale conjunctuur.....	7
1.1. Productie en internationale handel	7
1.2. De conjunctuur in de eurozone	9
1.3. Vooruitzichten.....	13
2. De conjunctuur in België.....	14
2.1. Overzicht.....	14
2.2. De conjunctuur in de industrie	16
2.3. De conjunctuur in de dienstensector	22
Bijlage 1. Verloop van de productie in de verwerkende nijverheid in België en in de eurozone	29
Bijlage 2. Verloop van de omzetindex in de dienstensectoren in België en in de eurozone	30

Lijst van grafieken

Grafiek 1. Wereldwijde industriële productie en wereldhandelsvolume, 2008-2017	8
Grafiek 2. Bbp in de eurozone en conjunctuurindicator	10
Grafiek 3. Wereldwijde industriële productie en handelsvolume in de eurozone, 2008-2017	11
Grafiek 4. Bbp en vertrouwensklimaat voor de voornaamste activiteiten	14
Grafiek 5. Overzicht van de conjunctuur per cyclus in de industrie, 2011-2017	15
Grafiek 6. Productie van de industrie in de eurozone en in België.....	16
Grafiek 7. Meetkundig gemiddelde van de productiegroei in België en in de eurozone, 2008-2017.....	21
Grafiek 8. Outputgap in de industrie tussen België en de eurozone in 2017	21
Grafiek 9. Omzet in de handel en de dienstensectoren in België en in de eurozone.....	22
Grafiek 10. Meetkundig gemiddelde van de omzetgroei in de dienstensectoren in België en in de eurozone voor de periode 2008-2017	27
Grafiek 11. Verschil in omzetgroei in de belangrijkste dienstensectoren tussen België en de eurozone in 2017 (*) - Secties G, H en I.....	27
Grafiek 12. Verschil in omzetgroei in de dienstensectoren tussen België en de eurozone in 2017 (*) - Secties J, M en N	28

Lijst van tabellen

Tabel 1. Top 10 uitvoerbestemmingen vanuit de eurozone naar landen buiten de eurozone.....	12
Tabel 2. De productie in de industrie in België en in de eurozone	18
Tabel 3. Omzet in de dienstensectoren in België en in de eurozone	26

Executive summary

Internationale conjunctuur

De **wereldwijde economische groei** is in 2017 licht versneld, voornamelijk als gevolg van een sterke groei in de ontwikkelingslanden, een herstel van de investeringen in de ontwikkelde landen en een heropleving van de wereldhandel. Net als de economische groei is ook de **mondiale productie** in 2017 gestegen, zowel in de ontwikkelde als in de opkomende economieën, in Latijns-Amerika is ze echter gedaald.

Ook in de **eurozone** is de economische groei in 2017 aangetrokken, zowel door de binnenlandse vraag exclusief voorraden, en meer in het bijzonder de particuliere consumptie, als door de netto-uitvoer. De **handel** is in 2017 sneller gestegen dan in 2016. Dat geldt zowel voor de uitvoer als voor de invoer.

De **groeevooruitzichten** voor de **ontwikkelde landen** wijzen op een lichte versnelling van de economische groei in 2018 (2,5 % tegenover 2,3 % in 2017), met inbegrip van een verbeterde groei van de economische activiteit in de Verenigde Staten en in de eurozone, terwijl een vertraging wordt verwacht in Japan en het Verenigd Koninkrijk. De economische groei in de **opkomende landen** en de **ontwikkelingslanden** zou in 2018 stabiel blijven (4,9 % tegenover 4,8 % in 2017). Er bestaan echter verschillen binnen deze groep landen. Er wordt verwacht dat de bbp-groei in China zou vertragen, terwijl de groei in India een opmerkelijke stijging zou kennen (+0,7 procentpunt). De economische groei in de **eurozone** zou in 2018 solide blijven vanwege het hoge vertrouwensniveau als gevolg van gunstige omstandigheden, zoals een soepel monetair beleid en een verbetering van de arbeidsmarkt. Anderzijds zal de uitvoer in 2018 naar verwachting krimpen als gevolg van de appreciatie van de Europese munt.

Ten slotte wegen er nog steeds **bepaalde risico's** op de vooruitzichten voor de wereldwijde economische groei in 2018. Het gaat meer bepaald om politieke risico's zoals het economische beleid van de president van de Verenigde Staten, de onzekerheid over de uitkomst van de onderhandelingen over de uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie en de angst voor een algemene tendens om terug te vallen op zichzelf vergezeld van protectionistische maatregelen.

Conjunctuur in België

De groei van de **economische activiteit in België** is licht gestegen in 2017. De dienstensector profiteerde van een versnelde expansie en bleek in 2017 de belangrijkste motor van de economische groei, in tegenstelling tot de verwerkende nijverheid, die de groei enigszins afremde. Rekening houdend met zijn beperkte gewicht, heeft de bouwsector de bbp-groei slechts licht doen stijgen.

De **productie** in de verwerkende nijverheid, zoals gemeten in de ProdCom-enquête, versnelde in 2017 t.o.v. het voorgaande jaar en bereikte haar hoogste niveau sinds 2008 in zowel België als de eurozone. Er zijn echter grote verschillen tussen de sectoren (volgens de NACE-classificatie in 64 afdelingen). Van de 18 sectoren van de verwerkende nijverheid lieten er 9 (twee meer dan het voorgaande jaar) een productiestijging optekenen **ten opzichte van 2008**. In België is de bedrijvigheid van de verwerkende nijverheid met 9,1 % gestegen in vergelijking met 2008 en bereikte zo in 2017 haar hoogste niveau in de periode 2008-2017, terwijl ze in de eurozone binnen dezelfde periode een matigere groei kende (+1,1 %).

Negen sectoren registreerden een stijging van de **productie tussen 2008 en 2017**. De drie sectoren die tijdens deze periode het meest hebben bijgedragen tot de groei van de industriële activiteit in België, zijn de sectoren farmacie (C21), vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en producten op basis van tabak (C10-C12) evenals die van de vervaardiging van andere transportmaterialen (C30). De drie sectoren die de productiegroei afremden zijn voornamelijk de sectoren vervaardiging van textiel en kleding (C13-C15), de vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten (C23) en de drukkerijen, reproductie van opgenomen media (C18).

In **2017** is de **productiegroei** in de verwerkende nijverheid (sectie C van de NACE-nomenclatuur, d.w.z. de globale industrie maar exclusief de winning van delfstoffen, energie en water) in België licht versneld (+3,1 % na +3,0 % in 2016), d.w.z. in dezelfde mate als in de eurozone (+3,1 % na +1,8 % in 2016). **Gemeten t.o.v. het voorgaande jaar** steeg de productie in België evenwel in veertien van de achttien sectoren. Activiteiten in belangrijke sectoren zoals voeding, drank en tabaksproducten (C10-C12), de chemische sector (C20) en farmaceutische sector (C21) hadden een aanzienlijk effect op het totale resultaat, dat ook werd ondersteund door andere sectoren met positieve groeicijfers.

In de **dienstensector**, met uitzondering van de financiële en de vastgoeddienstverlening, waarvoor geen cijfers worden gepubliceerd, vertoont het indexcijfer van de omzet voor alle zes geanalyseerde en geaggregeerde secties (G, H, I, J, M en N) een positief verloop in 2017 t.o.v. het voorgaande jaar, en bereikt het een nieuw hoger niveau (behalve voor de sectie "vervoer en opslag").

Van de zes geanalyseerde secties (G, H, I, J, M en N) heeft enkel sectie H "vervoer en opslag" een daling van de omzet opgetekend in België **tussen 2008 en 2017**, terwijl die gestegen was in de eurozone in dezelfde periode.

De dynamiek die in 2017 evenals over een lange periode in de meeste dienstensectoren is waargenomen, staat in contrast met de geregistreerde prestaties in sommige industriële sectoren, die achterblijven.

1. Internationale conjunctuur

1.1. Productie en internationale handel

De groei van de wereldeconomie versnelde in 2017 en bedroeg 3,8 %. De economische activiteit in de **eurozone** is in 2017 versneld (+2,3 % tegenover +1,8 % in 2016), voornamelijk als gevolg van het soepele monetaire beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). Zo hebben de lage rentevoeten en de gunstige voorwaarden voor het toekennen van leningen aan particulieren, in combinatie met het bijzonder hoge vertrouwen van het bedrijfsleven en de consumenten, de economische activiteit gestimuleerd. Net als in de eurozone kenden ook de **Verenigde Staten** (+2,3 % in 2017 tegenover 1,5 % in 2016)¹ en **China** (+6,9 % in 2017 tegenover 6,7 % in 2016) een verbetering van hun economische situatie in 2017.

In 2017 versnelde de **groei van de wereldproductie**² voor het tweede jaar op rij (+3,6 % in 2017, tegenover +1,9 % in 2016). De industriële activiteit groeide in 2017 en steeg tot 3,8 % in het laatste kwartaal (t.o.v. het voorgaande jaar). Deze versterking van de groei van de wereldproductie in 2017 is het resultaat van betere prestaties in de ontwikkelde economieën, waar de groei van de productie 3,2 % bedroeg in 2017, tegenover 0,3 % een jaar eerder, voornamelijk als gevolg van het herstel dat werd waargenomen in de **Verenigde Staten** (2 % in 2017 tegenover -1,2 % in 2016) en in **Japan** (4,5 % in 2017 tegenover -0,4 % in 2016). De verbetering van de wereldwijde productie is echter ook toe te schrijven aan de productiegroei in de **opkomende economieën**, die 3,9 % bedroeg in 2017 tegenover 3,4 % in 2016. In de opkomende economieën is de productiegroei versneld in **Azië** (5,7 % in 2017 tegenover 5,3 % in 2016) en in **Centraal- en Oost-Europa** (1,7 % in 2017 tegen 1,1 % in 2016). De productie steeg eveneens in **Afrika en het Midden-Oosten** (1,6 % in 2017 tegenover 2,9 % in 2016). Hoewel de productie in **Latijns-Amerika** voor het vierde jaar op rij is gedaald (-0,8 % in 2017 tegenover -3,6 % in 2016), is de afname in de loop van de tijd aan het verkleinen.

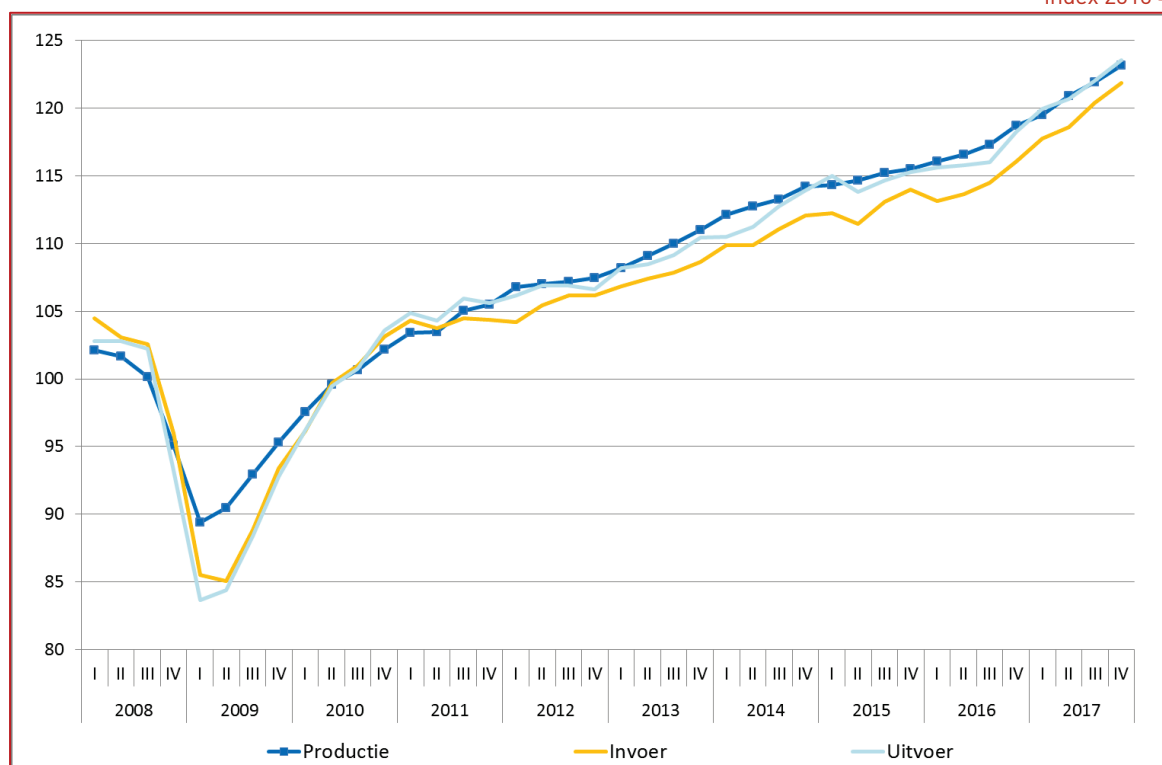
---

¹ Volgens de [prognoses van het IMF voor de wereldwijde economie](#), april 2018 (in het Engels).

² Volgens de [World Trade Monitor van het Centraal Planbureau](#), Nederland (CPB), maart 2018.

Grafiek 1. Wereldwijde industriële productie en wereldhandelsvolume, 2008-2017

Index 2010 = 100

Bron: CPB, Wereldhandelsmonitor.

De groei van de **wereldhandel in goederen** nam in 2017 toe met 4,5 %, tegenover 1,5 % een jaar eerder. Deze versnelling betrof zowel de groei van de **uitvoer**, die 4,4 % bedroeg (tegenover 1,5 % in 2016), als de groei van de **invoer**, die met 4,6 % toenam (tegenover 1,5 % in 2016). De in 2017 waargenomen jaarlijkse groei van de wereldexport is de sterkste sinds 2010, terwijl die van de invoer de beste is sinds het economische herstel van 2009. Na in het najaar van 2008 hard door de economische en financiële crisis te zijn getroffen, volgt de wereldhandel dus een opwaartse trend en bereikt hij in de observatieperiode in het vierde kwartaal 2017 zijn beste resultaat.

In de **ontwikkelde economieën** groeiden de **in- en uitvoer** in 2017 sneller dan in 2016, met respectievelijk +4,0 % en +3,5 % in 2017, tegenover +1,2 % en +2,1 % het jaar voordien. Hetzelfde patroon is waar te nemen bij de in- en uitvoer van de **eurozone**, de **Verenigde Staten** en **Japan**. Bovendien moet worden opgemerkt dat de uitvoer van de Verenigde Staten en de Japanse invoer zich in 2017 gunstig ontwikkelden, terwijl ze in 2016 waren gedaald op jaarbasis.

In de **opkomende economieën** steeg de exportgroei tussen 2016 (2,0 %) en 2017 (4,9 %). Terwijl de **uitvoer** uit **Azië** en **Oost-Europa** (met inbegrip van het GOS³) versnelde, van respectievelijk 0,9 % tot 5,9 % voor Azië en van 3,4 % tot 9,8 % voor Oost-Europa en het GOS, vertraagde de groei van de uitvoer uit **Latijns-Amerika** enigszins in 2017, van 4,0 % in 2016 tot 3,6 %. Enkel de uitvoer van de landen van **Afrika** en het **Midden-Oosten** daalde in 2017 (-1,2 % tegenover een stijging van 4,3 % vorig jaar). De **invoer** bleef stijgen in 2017 (+6,4 % tegenover 0,5 % een jaar eerder), terwijl hij afnam in 2015 (-1,1 %). De invoer van **Azië** is in 2017 blijven toenemen (+8,7 %

³ Het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) bestaat uit: Armenië, Azerbeidzjan, Kazachstan, Kirgizië, Moldavië, Oezbekistan, Rusland, Tadzjikistan, Wit-Rusland, Turkmenistan (geassocieerd land) en Oekraïne.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

tegenover +2,4 % in 2016), evenals de invoer van **Oost-Europa en het GOS** (+7,9 % in 2017 tegenover +4,8 % in 2016), waarmee het einde van de al verscheidene jaren waargenomen neerwaartse trend wordt bevestigd. Ook **Latijns-Amerika** kende een toename van de invoer (+6,3 % in 2017), voor het eerst in de afgelopen drie jaar. De invoer van **Afrika en het Midden-Oosten** daarentegen bleef dalen in 2017 (-7,7 % tegenover -8,0 % in 2016).

1.2. De conjunctuur in de eurozone

Volgens de Europese Centrale Bank (ECB)⁴ zou de **economische activiteit in de eurozone** op een hoog niveau moeten blijven **in de eerste helft van 2018**, met name als gevolg van het sterke consumenten- en ondernemersvertrouwen. Op middellange termijn zou de economische expansie zich voortzetten en blijven profiteren van de effecten van het soepele monetaire beleid van de ECB. De vooruitgang gerealiseerd door de huishoudens in het terugdringen van hun schuldenlast en de betere situatie op de arbeidsmarkt zouden ook bijdragen tot de economische groei. De investeringen in de residentiële woningmarkt zouden eveneens een stijgende lijn moeten vertonen dankzij de verbetering van het inkomen van de gezinnen. De investeringen van de ondernemingen zullen waarschijnlijk hoog zijn gezien het grote vertrouwen van de ondernemers als gevolg van de vrij goed gevulde orderportefeuille en de verwachte productiegroei. De uitvoer van de eurozone zou echter krimpen als gevolg van de recente waardeinstijging van de euro.

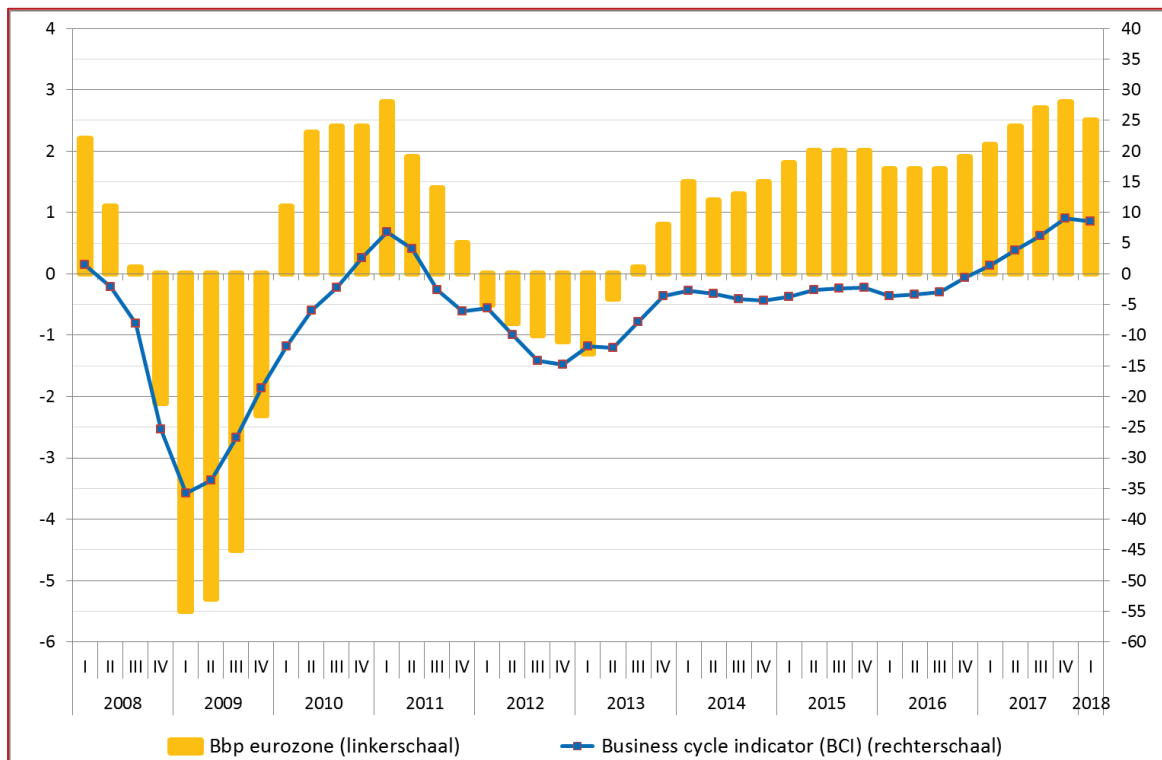
Dankzij de verschillende **gunstige omstandigheden** was de economische groei in de eurozone in **2017** relatief goed. Bovendien kende elk van de 19 lidstaten van de eurozone in 2017 een groei van de economische activiteit. De laagste groei werd waargenomen in **Griekenland** (+1,3 %), en de sterkste groei in **Ierland** (+7,8 %). Voor Griekenland werd die groei van de economische activiteit bovendien voorafgegaan door twee jaar recessie, waarin Griekenland het enige land was dat een verslechtering van zijn economie kende. De groei in **België** bedroeg 1,7 % in 2017 (tegenover 1,4 % in 2016). De bbp-groei in de buurlanden versnelde eveneens in 2017, met 3,3 % in **Nederland** (tegenover 2,2 % in 2016), 2,5 % in **Duitsland** (tegenover 1,9 % in 2016) en 2,0 % in **Frankrijk** (tegenover 1,1 % in 2016). Hoewel het groeitempo in België toenam, kende het toch de laagste bbp-groei vergeleken met die in de buurlanden.

---

⁴ ECB, [Macro-economische projecties voor het eurogebied](#), maart 2018.

Grafiek 2. Bbp in de eurozone en conjunctuurindicator

Linkerschaal: jaar-op-jaarverloop in % ; rechterschaal: saldo van positieve en negatieve antwoorden.

Bron: AD ECFIN en Eurostat.

De **bbp-groei in de eurozone** versnelde in 2017 (+2,5 % tegenover +1,8 % in 2016) en werd voornamelijk ondersteund door de **binnenlandse vraag** (exclusief voorraden), die een bijdrage leverde van 1,9 procentpunt.

Vooral de **consumptiebestedingen van de huishoudens** droegen bij tot de groei van de economische activiteit in 2017, met 1 procentpunt. Ze namen toe met 1,7% wat een lichte vertraging ten opzichte van 2016 (+1,9 %) betekent. De particuliere consumptie profiteerde met name van het soepele monetaire beleid van de Europese Centrale Bank, waardoor particulieren leningen konden krijgen tegen lagere rentetarieven en gunstigere voorwaarden. Daarnaast hebben ook de loonstijging en de verbetering van de situatie op de arbeidsmarkt het consumentenvertrouwen versterkt en tegelijkertijd de consumentenbestedingen ondersteund.

Ook de **consumptiebestedingen van de overheid** zijn in 2017 gestegen (+1,2 %), ondanks een minder sterke stijging dan het voorgaande jaar (1,8 % in 2016), waardoor de bijdrage ervan aan de bbp-groei is gedaald tot 0,3 procentpunt (tegenover 0,4 procentpunt een jaar eerder).

De **investeringsgroei** (bruto vaste kapitaalvorming) vertraagde eveneens in 2017, van 4,5 % in 2016 tot 3,2 % in 2017, terwijl de bijdrage van de investeringen aan de economische groei daalde tot 0,7 procentpunt, tegenover 0,9 procentpunt een jaar eerder. De **voorraadwijziging** had geen effect op de bbp-groei in 2017, terwijl ze de bbp-groei in 2016 met 0,1 procentpunt deed dalen.

De **netto-uitvoer** ondersteunde de bbp-groei in 2017 met 0,6 procentpunt, voornamelijk dankzij een grotere bijdrage van de **uitvoer** (2,5 procentpunt tegenover 1,6 procentpunt in 2016). De **invoer** woog minder op de economische groei in 2017 (-1,9 procentpunt) dan in 2016 (-2 procentpunt). Terwijl de uitvoer toenam (van 3,4 % in 2016 tot 5,4 % in 2017), verzwakte de groei van de invoer (van 4,8 % in 2016 naar 4,5 % in 2017).

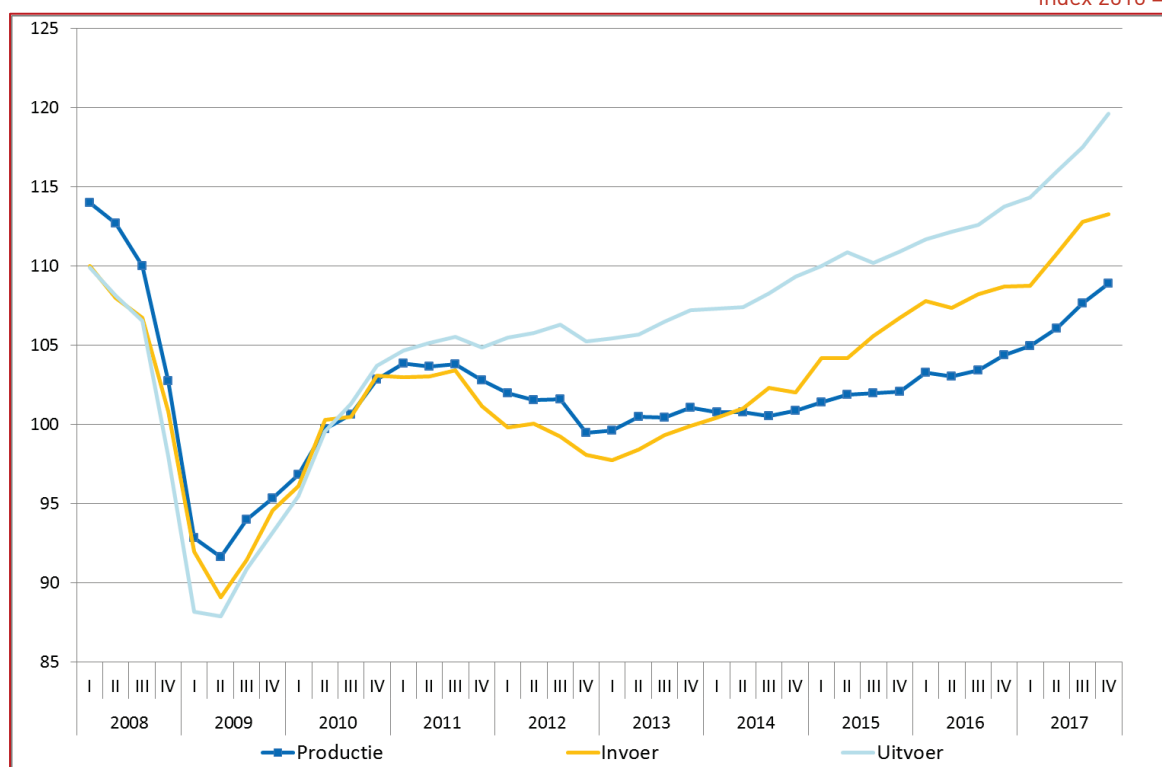
“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

In de eurozone is de **vertrouwensindicator**⁵ in de industrie in elk kwartaal van 2017 verder gestegen, waarmee de in 2016 waargenomen opwaartse trend wordt voortgezet. Bovendien bereikte het vertrouwensniveau in het vierde kwartaal 2017 zijn hoogste peil in de onderzochte periode. Ondanks een lichte verslechtering van het vertrouwen in de industrie in het eerste kwartaal 2018 blijft het vertrouwensniveau bovendien relatief goed en ligt het ruim boven het gemiddelde dat in de periode 2008-2017 werd waargenomen.

Volgens de World Trade Monitor⁶ heeft de **productiegroei** aan kracht gewonnen in de **eurozone** in 2017 (+3,3 %, tegenover +1,7 % in 2016) en liet ze de vierde achtereenvolgende versnelling optekenen sinds de dalingen van 2012 en 2013. Ze kende in 2017 haar sterkste stijging sinds 2011 (+3,5 %) en, volgens het productieniveau, haar op een na beste resultaat over de onderzochte periode, waarbij het beste resultaat in 2008 werd bereikt. Dat betekent dat de productie van de eurozone zich nog niet volledig heeft hersteld van de economische en financiële crisis. Hoewel de productiegroei in de eurozone in 2017 versnelt, blijft deze lager dan in **Japan** (+4,5 %) en in de **opkomende economieën in hun geheel** (+3,9 %), ook al is hij hoger dan in de **Verenigde Staten** (+2,0%). De **handel in goederen** (uitgedrukt in volume) in de eurozone is sneller gegroeid in 2017, zowel voor de **uitvoer** (+3,8 % tegenover +1,9 % in 2016) als voor de **invoer** (+3,1 % tegenover +2,7 % in 2016).

Grafiek 3. Wereldwijde industriële productie en handelsvolume in de eurozone, 2008-2017

Index 2010 = 100.

Bron: CPB, Wereldhandelsmonitor.

⁵ Volgens de conjunctuurindicator (BCI), uitgewerkt door de AD ECFIN.

⁶ Volgens de [World Trade Monitor van het Centraal Planbureau](#), Nederland (CPB), maart 2018. De Wereldhandelsmonitor baseerde zich op gegevens van Eurostat om de statistieken voor de eurozone vast te stellen. Voor de veranderingen van de in- en uitvoer van goederen en diensten wordt gebruikgemaakt van gegevens afkomstig van de nationale rekeningen. Voor de productie werden de resultaten gebruikt voor het aggregaat "Industrie zonder de bouwsector": raffinage, verwerkende nijverheid en de productie van energie en water (secties B, C, D en E).

De **handel in goederen** blijft de voornaamste component van de totale handel in goederen en diensten en is ook het gevoeligst voor conjunctuurveranderingen.

Afgezien van de interne handel binnen de eurozone, die in 2017 zo'n 45,7 % van de totale uitvoer van goederen uit de eurozone uitmaakte (45,5 % in 2016), wordt de uitvoer vanuit de landen van de eurozone *de facto* ook beïnvloed door de economische situatie in de partnerlanden van buiten de eurozone. Volgens gegevens van Eurostat⁷ is de uitvoer van de eurozone (uitgedrukt in volume) in 2017 op jaarbasis gedaald naar twee van zijn tien belangrijkste handelspartners. Het gaat om de Verenigde Staten (-1,6 %), de belangrijkste afzetmarkt voor haar uitvoer in 2017, die reeds voor de tweede achtereenvolgende keer een daling liet optekenen, en Rusland (-1,1 %). De uitvoer van de eurozone steeg daarentegen naar het Verenigd Koninkrijk (+3,9 %), China (+7,1 %), Polen (+6,4 %) en Zwitserland (+1,5 %). De uitvoer van de eurozone naar China vertoont voor het eerst sinds 2015 een positief verloop. De vijf grootste markten buiten de eurozone namen het afgelopen jaar samen 45,0 % van de uitvoer buiten de eurozone (in waarde) voor hun rekening. Van de tien grootste afzetmarkten is het Verenigd Koninkrijk het enige land waarvoor de uitvoer naar dat land vanuit de eurozone onder het niveau van voor de crisis ligt. In de periode 2008-2017 was de uitvoer vanuit de eurozone naar de Verenigde Staten het hoogst (in volume) in 2015 en naar Rusland in 2016. De andere 7 landen behaalden hun beste resultaat in 2017.

Tabel 1. Top 10 uitvoerbestemmingen vanuit de eurozone naar landen buiten de eurozone

Verkoop van goederen, seizoengezuiverde en voor werkdagen gecorrigeerde indexen, 2010 = 100

	2008	2016	2017	2008 /2017	2016/2017	Relatief aandeel 2017 (in waarde)
Verenigde Staten	112,8	120,0	118,1	4,7%	-1,6%	13,4%
Verenigd Koninkrijk	110,7	97,9	101,7	-8,1%	3,9%	12,6%
China	93,8	96,3	103,1	10,0%	7,1%	7,4%
Polen	92,9	144,3	153,6	65,3%	6,4%	5,9%
Zwitserland	103,2	104,3	105,8	2,5%	1,5%	5,7%
Tsjechië	95,7	129,0	134,4	40,5%	4,2%	3,9%
Zweden	114,6	111,2	115,3	0,7%	3,8%	3,3%
Rusland	100,7	107,8	106,6	5,8%	-1,1%	3,1%
Turkije	106,5	131,3	141,0	32,4%	7,3%	2,9%
Hongarije	103,9	125,5	130,0	25,1%	3,6%	2,5%

Bron: Eurostat, SITC-classificatie.

In 2017 verbeterde de situatie op de **arbeidsmarkt** opnieuw in de hele eurozone, waarbij de **te-werkstellingsgraad** van 20-tot 64-jarigen 71 % bedroeg tegenover 70 % een jaar ervoor. Hoewel de streefwaarde van 75 % zoals vastgelegd in de EU 2020-strategie niet is bereikt, gaat het toch om het beste resultaat sinds 2008. De **werkloosheidsgraad** van 20-tot 64-jarigen daalde in 2017 tot 8,9 %, dat is de laagste werkloosheidsgraad sinds 2009 (9,2 %). Na een opwaartse trend tussen 2008 en 2013 vertoont de werkloosheid sindsdien een neerwaartse trend.

⁷ Er werd hier gebruikgemaakt van Eurostat-gegevens volgens de SITC-classificatie, waardoor uitsplitsing van de handel naar land van herkomst en van bestemming mogelijk was. Bij die uitsplitsing gaat het enkel om goederen.

1.3. Vooruitzichten

Terwijl de **wereldwijde economische groei** in 2016 vrij stabiel bleef (3,2 %), kondigde het IMF in zijn economische vooruitzichten van april 2018⁸ een versnelling van de activiteit in 2017 aan (3,8 %). Deze opleving van de groei is toe te schrijven aan een verbetering van de wereldhandel, een herstel van de investeringen in de ontwikkelde landen en het einde van de daling van de investeringen in bepaalde opkomende landen en ontwikkelingslanden. Op korte termijn zouden gunstige financiële voorwaarden, het marktvertrouwen, stijgende grondstofprijzen en het expansieve begrotingsbeleid van de Verenigde Staten bijdragen tot de groei van de wereld economie. Andere elementen bedreigen echter deze groei, namelijk de politieke risico's, zoals de onzekerheden als gevolg van de Brexit, de in zichzelf gekeerde houding en de plotse protectionistische maatregelen van de Amerikaanse president. Bijgevolg, zullen de economische groeivoorzichten op middellange termijn vertragen.

Volgens het IMF zou de **groei van de wereldproductie** de komende jaren slechts zeer matig versnellen (3,8 % in 2017, 3,9 % in 2018 en 2019). Voor de **opkomende landen en de ontwikkelingslanden in Azië** daarentegen zal de groei van de economische activiteit naar verwachting aanhouden onder invloed van een herstel in de landen die grondstoffen exporteren als gevolg van stijgingen van de grondstofprijzen. In deze groep landen zijn de resultaten echter wisselend. Terwijl de bbp-groei in **India** zou versnellen (van 6,7 % in 2017 naar 7,4 % in 2018), zou er in **China** een vertraging waargenomen worden (6,6 % in 2018 en 6,4 % in 2019, na een stijging van 6,9 % in 2017).

De economische groei in de **Verenigde Staten** zou ook aantrekken met achtereenvolgens 2,3 % in 2017 en 2,9 % in 2018 (tegenover 1,5 % in 2016), om vervolgens te vertragen tot 2,7 % in 2019. De groei van **Japan** zou daarentegen vertragen tot 1,2 % in 2018 en 0,9 % in 2019, terwijl hij in 2017 1,7 % bereikte. In de **eurozone** is de bbp-groei in 2016 vertraagd tot 1,8 % (tegenover 2 % in 2015), maar die zou in 2017 en 2018 versnellen tot respectievelijk 2,3 % en 2,4 %, volgens het IMF. De Europese Centrale Bank⁹ is echter iets optimistischer dan het IMF voor 2017 en voorspelt een groei van 2,5 % voor de eurozone. Beide organisaties geven echter aan dat er in 2019 opnieuw een vertraging zou worden waargenomen in de eurozone, met een groei van de economische activiteit van 2 % volgens het IMF en 1,9 % volgens de ECB. De groei van de economische activiteit zou volgens het IMF eveneens vertragen in de **opkomende landen en de ontwikkelingslanden in Europa**¹⁰.

---

⁸ IMF, [World Economic Outlook](#), april 2018.

⁹ ECB, [Macro-economische projecties voor het eurogebied](#), maart 2018.

¹⁰ Inclusief Albanië, Bosnië-Herzegovina, Kosovo, de voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië en Montenegro.

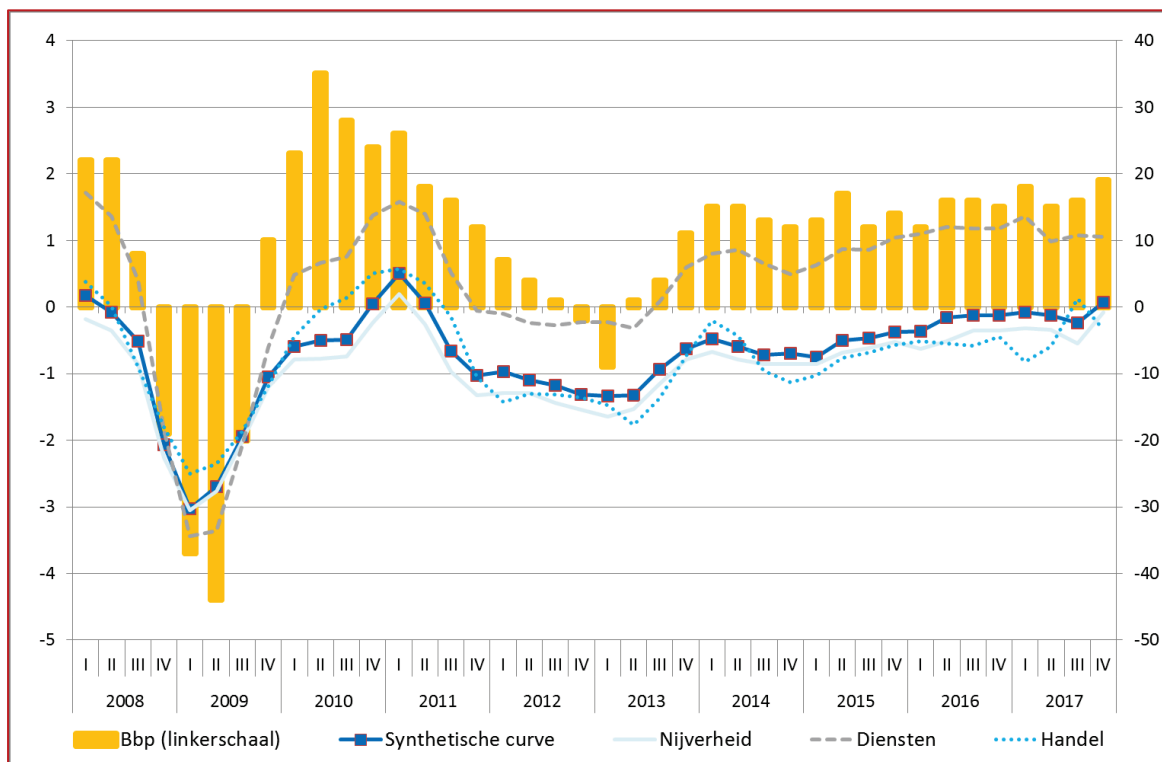
2. De conjunctuur in België

2.1. Overzicht

Volgens het Instituut voor de nationale rekeningen (INR)¹¹ groeide de **economische activiteit** in België met 1,7 % in het hele jaar 2017, wat een lichte versnelling betekent ten opzichte van 2016 (+1,5 %). De groei van de Belgische economische activiteit zou zich verderzetten in 2018 en zou 1,8 % bedragen, om daarna terug te vallen op 1,7 % in 2019.

Grafiek 4. Bbp en vertrouwensklimaat voor de voornaamste activiteiten

(linkerschaal: in % t.o.v. voorgaand jaar; rechterschaal: saldo van positieve en negatieve antwoorden) (*).

(*) De algemene vertrouwenscurve, maandelijks gepubliceerd door de NBB, wordt hier weergegeven als het drie-maandsgemiddelde van sezoengezuiverde en afgevlakte gegevens voor de jaren 2008 t.e.m. 2017. Een zelfde tendens wordt aangetroffen voor de sectorale curves (industrie, diensten en handel).

Bron: INR en NBB.

Over het hele jaar 2017 vertraagde de groei van de binnenlandse vraag (exclusief voorraden). De particuliere consumptieve bestedingen stegen met 1,3 % (wat overeenkomt met een bijdrage van 0,7 procentpunt), en de huishoudens verlaagden hun investeringsuitgaven voor woongebouwen. De groei van de bedrijfsinvesteringen nam af, waardoor de bijdrage van die component tot de groei van de activiteit beperkt bleef tot 0,1 procentpunt. De voorraadschommelingen en de netto-uitvoer waren verantwoordelijk voor een bijdrage aan de economische groei van respectievelijk 0,1 en 0,5 procentpunt.

Onder de componenten van de productie hebben vooral de diensten bijgedragen tot de groei van de economische activiteit in 2017. De groei van de dienstensector trok steviger aan, waardoor de bijdrage van deze bedrijfstak tot de bbp-groei steeg (bijdrage van 1,5 procentpunt in 2017, te-

¹¹ Federaal Planbureau, [Economische vooruitzichten 2018-2023](#), maart 2018.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

genover 0,9 procentpunt een jaar eerder). De activiteit in de verwerkende industrie vertraagde daarentegen, waardoor haar bijdrage nul was na verscheidene jaren van positieve bijdragen aan de economische groei. De activiteit in de bouwnijverheid is daarentegen licht toegenomen, maar door haar beperkte gewicht is haar bijdrage relatief gering (0,1 procentpunt).

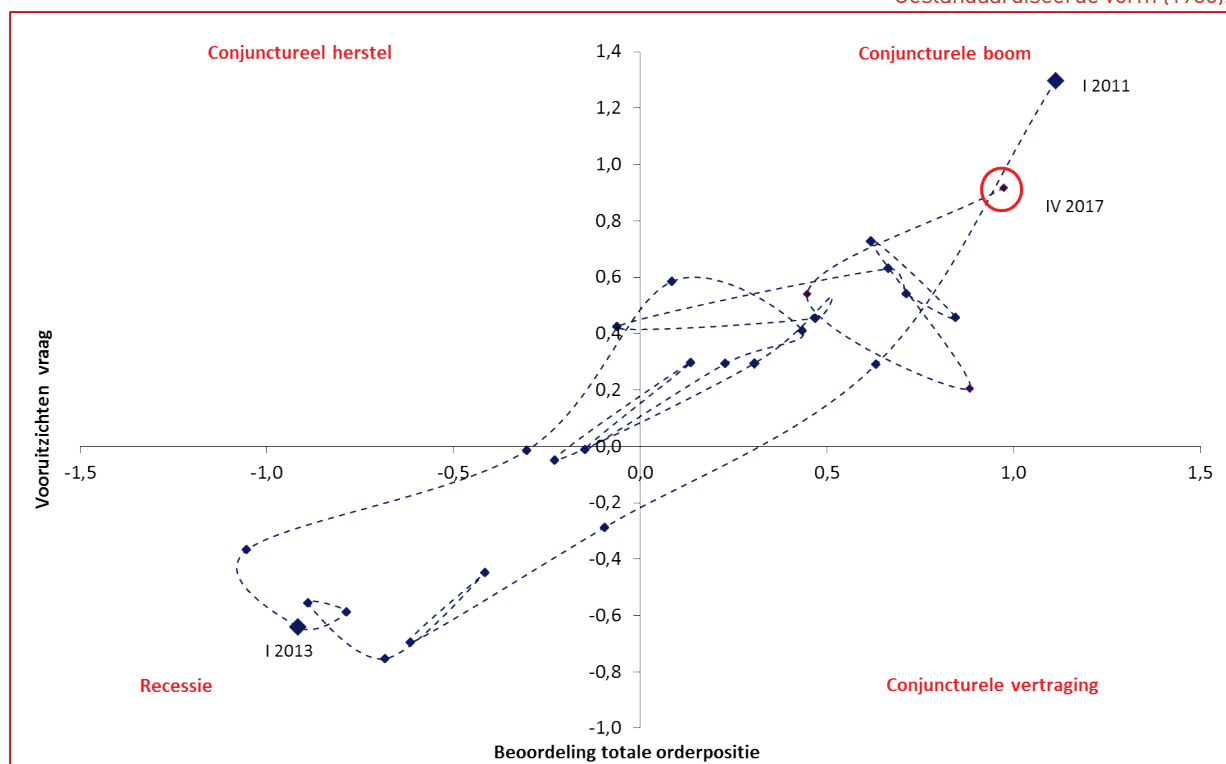
Het **vertrouwen bij bedrijfsleiders**, gemeten naar de algemene synthetische conjunctuurcurve, zette het halfweg 2015 begonnen herstel voort in 2017. Dat geldt zowel voor de diensten als voor de handel en de industrie. Het vertrouwen bij bedrijfsleiders in de handel is echter sterk verzwakt in het laatste kwartaal van 2017.

Op grond van de **weergave in kwadranten**, waarin vraagvoorspellingen worden gelinkt met de schatting van de totale orderportefeuille op basis van de reacties van bedrijfsleiders in de verwerkende nijverheid, kan 2017, net zoals het vorige jaar, worden beschouwd als een gunstig jaar voor de economische expansie.

Het INR verwacht dat de economische activiteit in België licht versnelt, tot 1,8 % in 2018.

Grafiek 5. Overzicht van de conjunctuur per cyclus in de industrie, 2011-2017

Gestandaardiseerde vorm (1980).

Bron: NBB.

2.2. De conjunctuur in de industrie

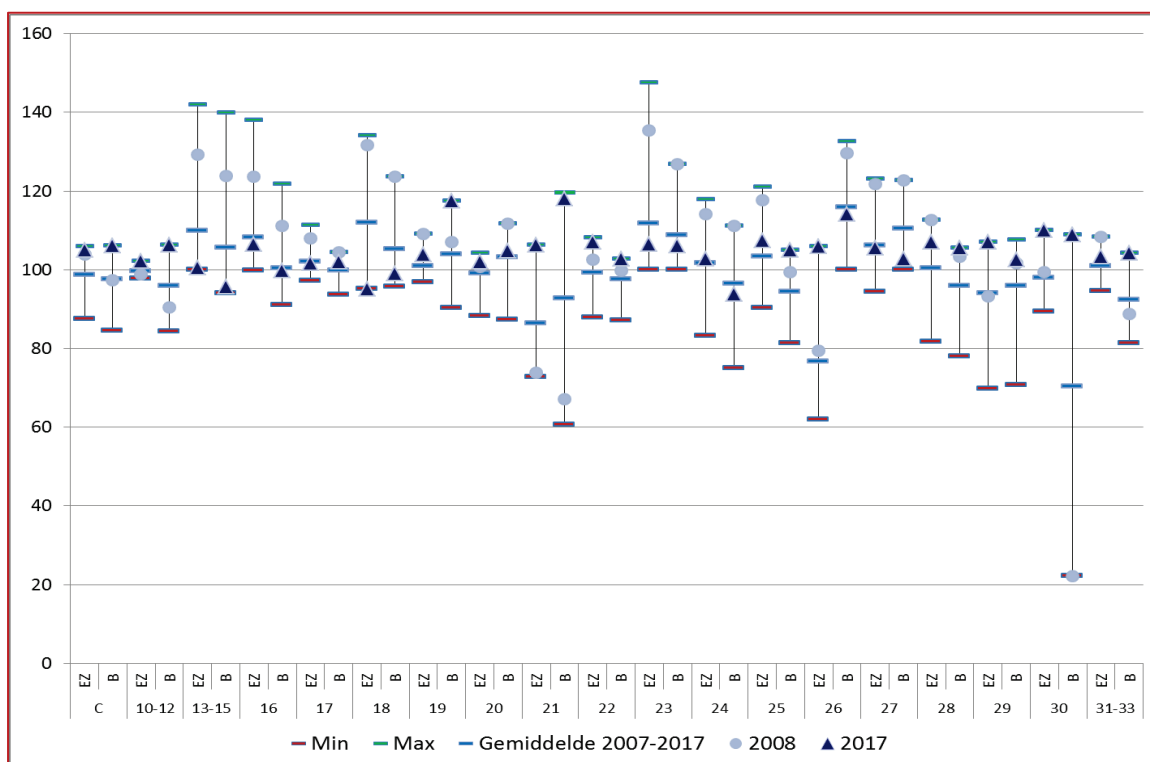
De **productieprestaties** in de verschillende sectoren van de verwerkende nijverheid variëren sterk van jaar tot jaar, waarbij de schommelingen niet noodzakelijk parallel verlopen in de verschillende landen van de eurozone, aangezien sommigen onder hen het moeilijker hebben dan anderen om te herstellen van een economische crisis. Via het evolutiepatroon van de economische activiteit in elke sector afzonderlijk (volgens de 64 bedrijfstakken van de NACE) tussen 2008 en 2017, kunnen de prestatieverschillen tussen de sectoren aan het licht worden gebracht en kunnen de sectoren met het meest uitgesproken verloop worden aangeduid.

Hoewel de analyse gericht is op de periode 2008-2017 en op de ontwikkelingen van het afgelopen jaar (2017 tegenover 2016), toont grafiek 6 de productieniveaus in 2008 en 2017 voor elke afzonderlijke sector van de verwerkende nijverheid alsook de waargenomen minima, maxima en gemiddelden over de langere periode 2007-2017. Algemeen gesproken bleek 2008 voor vele sectoren een gunstig jaar te zijn geweest. Het lijkt daarom verantwoord om de prestaties van de sectoren te evalueren met betrekking tot hun activiteitsniveau vóór de financiële en economische crisis.

De uiteenlopende resultaten van België en de eurozone kunnen te wijten zijn aan de exclusieve prestaties van de bedrijven in deze sector, maar ook aan de samenstelling van de sector. De Belgische sectoren bieden bijvoorbeeld niet systematisch dezelfde producten aan als hun Duitse en Franse tegenhangers.

Grafiek 6. Productie van de industrie in de eurozone en in België

Index 2015 = 100

Bron: Eurostat.

De **productie-index** vertegenwoordigt de gedeflatteerde productiewaarden. Daardoor kunnen veranderingen in de productie gemeten worden ongeacht het prijseffect.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

In 2017 is de **productiegroei** in de **verwerkende industrie** (sectie C van de NACE-nomenclatuur, d.w.z. de globale industrie maar exclusief de winning van delfstoffen, energie en water)¹² in België licht versneld (+3,1 % na +3,0 % in 2016), d.w.z. in dezelfde mate als in de eurozone (+3,1 % na +1,8 % in 2016). De activiteit in top-sectoren zoals de vervaardiging van **voedingsmiddelen, dranken en producten op basis van tabak** (C10-C12), **vervaardiging van chemische producten** (C20) en de **farmaceutische sector** (C21) had een duidelijke invloed op het algemene resultaat, maar ook andere sectoren met positieve groei droegen hun steentje daartoe bij. Zo lieten, volgens de NACE-nomenclatuur met 64 bedrijfstakken, in 2017 veertien van de achttien sectoren van de verwerkende nijverheid een productiestijging optekenen ten opzichte van 2016.

In België is de **productie** van de **verwerkende industrie** gestegen in vergelijking met 2008 (+9,1 %) en bereikte ze in 2017 haar hoogste niveau in de periode 2008-2017, terwijl ze in de eurozone binnen dezelfde periode een matigere groei kende (1,1 %). Negen sectoren registreerden een stijging van de productie over dezelfde periode. De drie sectoren van de industriële activiteit in België die het meest gestegen zijn, zijn de sectoren **farmacie** (C21), **vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en producten op basis van tabak** (C10-C12), evenals die van de **vervaardiging van andere transportmaterialen** (C30). De drie sectoren die de productiegroei negatief beïnvloedden zijn de sectoren **vervaardiging van textiel en kleding** (C13-C15), de **vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten** (C23) en de **drukkerijen, reproductie van opgenomen media** (C18).

---

¹² De resultaten werden berekend op basis van de Prodcum-enquête. Ten behoeve van deze analyse werd gekozen voor gegevens gecorrigeerd voor werkdagen.

Tabel 2. De productie in de industrie in België en in de eurozone

Index 2015 = 100

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
C - Nijverheid	België	97,3	84,4	93	98,6	98,1	97,7	101,1	100,0	103,0	106,2
	Eurozone	103,9	87,5	94	98,6	96,1	95,3	97,2	100,0	101,8	105,0
C10-C12 - Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten	België	90,5	89,6	91	95,8	98,8	97,6	97,5	100,0	103,7	106,4
	Eurozone	98,9	97,7	99	100,0	99,5	99,0	99,7	100,0	100,9	102,2
C13-C15 - Vervaardiging van textiel, kleding, leer en producten van leer	België	123,9	102,3	109	105,8	95,5	94,0	98,6	100,0	95,7	95,6
	Eurozone	129,3	108,6	112	110,0	103,1	101,0	101,9	100,0	100,0	100,5
C16 - Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout en van kurk, exclusief meubelen; vervaardiging van artikelen van riet en van vlechtwerk	België	111,2	91,0	98	97,6	95,6	91,2	95,5	100,0	101,2	99,8
	Eurozone	123,7	102,0	105	109,7	103,4	100,9	99,7	100,0	101,5	106,5
C17 - Vervaardiging van papier en papierwaren	België	104,5	93,7	100	99,1	100,2	96,9	96,8	100,0	100,0	102,0
	Eurozone	107,9	97,2	103	102,7	100,3	99,5	99,3	100,0	99,9	101,7
C18 - Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	België	123,6	113,9	113	106,5	101,1	95,6	96,7	100,0	101,6	99,0
	Eurozone	131,7	119,9	120	117,1	109,9	102,8	103,1	100,0	97,6	95,2
C19 - Vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten	België	107,1	101,6	101	90,2	96,6	102,6	109,1	100,0	110,6	117,5
	Eurozone	109,1	100,8	99	97,0	97,8	97,0	96,8	100,0	101,3	103,8
C20 - Vervaardiging van chemische producten	België	111,7	87,3	106	109,3	105,8	103,8	102,5	100,0	99,3	104,9
	Eurozone	100,7	88,3	98	100,2	98,3	98,5	98,5	100,0	100,9	102,1
C21 - Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten	België	67,2	67,1	83	93,1	90,7	105,8	119,7	100,0	114,3	118,1
	Eurozone	73,9	76,1	80	81,1	80,3	82,9	91,1	100,0	104,7	106,4
C22 - Vervaardiging van producten van rubber of kunststof	België	99,8	87,1	95	96,6	95,8	96,5	97,9	100,0	101,6	102,8
	Eurozone	102,5	87,8	95	99,1	95,1	95,7	97,4	100,0	102,6	107,1
C23 - Vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten	België	126,9	106,9	106	113,9	106,4	100,7	102,1	100,0	102,2	106,1
	Eurozone	135,5	108,6	110	113,3	103,8	100,0	100,5	100,0	102,7	106,5
C24 - Vervaardiging van metalen in primaire vorm	België	111,2	75,0	98	98,0	100,4	92,9	92,5	100,0	94,3	93,9
	Eurozone	114,2	83,2	100	104,1	99,3	97,5	100,3	100,0	99,5	102,7
C25 - Vervaardiging van producten van metaal, exclusief machines en apparaten	België	99,5	81,4	82	89,9	93,2	92,3	95,1	100,0	101,8	105,0
	Eurozone	117,6	90,3	97	103,7	99,2	98,8	99,6	100,0	102,5	107,4
C26 - Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten	België	129,7	108,7	122	121,9	124,6	111,5	105,9	100,0	102,1	114,2
	Eurozone	79,5	62,3	64	64,4	64,0	62,0	62,2	100,0	100,6	105,9
C27 - Vervaardiging van elektrische apparatuur	België	122,7	105,1	115	117,7	121,6	108,8	100,9	100,0	102,3	102,7
	Eurozone	121,7	94,4	105	109,9	104,4	101,6	100,3	100,0	101,5	105,6
C28 - Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	België	103,3	77,9	83	98,5	96,0	93,4	104,8	100,0	100,8	105,5
	Eurozone	112,7	81,6	90	100,7	101,0	98,7	99,6	100,0	101,3	107,0
C29 - Vervaardiging en assemblage van motorvoertuigen, aanhangwagens en opleggers	België	101,6	70,6	85	102,6	94,3	91,5	96,5	100,0	101,7	102,6
	Eurozone	93,3	69,8	85	94,8	91,6	92,6	96,7	100,0	103,2	107,0
C30 - Vervaardiging van andere transportmiddelen	België	22,1	49,9	55	60,4	71,5	82,3	92,9	100,0	106,2	109,0
	Eurozone	99,5	93,3	89	92,3	94,1	97,7	99,0	100,0	106,3	110,1
C31-C33 - Vervaardiging van meubelen; overige industrie; Reparatie en installatie van machines en apparaten	België	88,7	83,1	86	92,2	91,8	91,3	95,2	100,0	100,9	104,2
	Eurozone	108,3	94,5	97	100,9	99,2	97,1	98,2	100,0	101,8	103,3

Bron: Eurostat.

De negen groeiende sectoren in België in de periode 2008-2017

In België kenden negen van de achttien sectoren van de verwerkende nijverheid een positieve groei van hun industriële activiteit in de periode 2008-2017. Zo steeg de productie in de sector **voedingsmiddelen en dranken** (C10-C12) sinds 2008 gemiddeld sneller in België dan in de eurozone (respectievelijk +17,6 % tegenover +3,3 %). Voor het derde jaar op rij liet deze sector andermaal stijgende productieprestaties optekenen in 2017, in vergelijking met 2016, met een jaar-op-jaartoename van 2,6 % (tegenover 1,3 % in de eurozone). Daarbij bereikte de sector zijn hoogste productiepeil sinds 2008. In België is de sector (C10-C12) erg belangrijk binnen de gehele verwerkende nijverheid (het is de tweede belangrijkste sector), en goed voor 15,2 % van de toegevoegde waarde in 2015¹³, tegenover 12,9 % in de eurozone.

De productie in de sector **vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten** (C19) zette in 2017 voor het tweede opeenvolgende jaar haar groei voort in België (+6,2 % op jaarbasis, tegenover +10,6 % voor 2016) en nam lichtjes toe in de eurozone (+2,5 % tegenover +1,3 % in 2016). Sinds 2008 is de productie in de eurozone met 4,9 % gekrompen, terwijl die in België met 9,7 % is toegenomen.

¹³ De hier gehanteerde wegingen om de productie-indexen te berekenen steunen op de toegevoegde waarde van 2015 (volgens de Structuurenquête van de ondernemingen, SBS).

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

De productie in de sector **vervaardiging van farmaceutische producten** (C21) zette in 2017 haar stijging voort (+3,3 %), maar in mindere mate dan in 2016 (+14,3 %) na de grote terugval van 2015 (-16,5 % tegenover het voorgaande jaar). Niettegenstaande drie dalingen in de periode 2008-2017 viel de activiteit bijna twee maal groter uit in België dan in de eurozone t.o.v. 2008, met een stijging van 75,7 % tegenover 44 % in de eurozone. In België is het de derde belangrijkste sector (achtste in de eurozone).

In vergelijking met 2008 is de productie in de sector **vervaardiging van producten van rubber en kunststof** (C22) gestegen met 3,0 % in België en met 4,5 % in de eurozone, waarbij een top werd bereikt in 2017 voor beide zones. De productie groeide in 2017 zowel in België als in de eurozone (+1,2 % en 4,4 % tegenover het voorgaande jaar), en bevestigt de heropleving van de activiteit die in 2013 was ingezet.

De bedrijvigheid in de sector **vervaardiging van producten van metaal** (C25) steeg in 2017 in België trager dan in de eurozone (+3,1 % tegenover +4,8 % tegenover het voorgaande jaar). In vergelijking met 2008 is de productie in deze sector met 5,5 % toegenomen in 2017 in België, waarmee een piek bereikt werd in de periode 2008-2017, maar kende een duidelijke achteruitgang in de eurozone (-8,7 %).

Het productiegroei in de sector **vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen** (C28) versnelde in 2017 in vergelijking met 2016, zowel in België als in de eurozone, van respectievelijk +0,8 % naar +4,7 %, en van +1,3 % naar +5,6 %. In vergelijking met 2008 is de productie in België met 2,1 % gestegen terwijl die in de eurozone is gedaald (-5,1 %).

De productie in de **automobiellindustrie** (C29)¹⁴ is gestegen in 2017, zowel in België als in de eurozone (resp. +0,9 % en +3,7 %). In vergelijking met 2008 kwam de Belgische productie boven het pre-crisisniveau (+1,0 %, tegenover een toename van +14,7 % in de eurozone). Voor zowel België als de eurozone heeft de productie een nieuw hoogtepunt bereikt in de periode 2008-2017.

Hoewel de productiegroei in de sector **vervaardiging van andere transportmiddelen** (C30) in België vertraagde in 2017 in vergelijking met 2016 (+2,6 % tegenover +6,2 % een jaar voordien) gaat het wel om de negende stijging op rij in de periode 2008-2017. De productie is fors gestegen sinds 2008 (+393,2 % in België tegenover 10,7 % in de eurozone). Die bijna verviervoudiging in België valt essentieel te verklaren door het lage peil in 2008. Met een relatief gewicht van 1,8 % van de toegevoegde waarde in het totaalcijfer van de verwerkende nijverheid vormt het de tweede kleinste industriële sector in België.

De productie in de zeer heterogene sector voor de **vervaardiging van meubels, juwelen, enz.** (C31-C33) is in 2017 met 3,3 % gestegen op jaarbasis en met 17,5 % in vergelijking met 2008 in België, waarbij in 2017 een nieuwe piek werd bereikt. In de eurozone steeg de productie in die sector met 1,5 % op jaarbasis, maar ging er wel met 4,6 % op achteruit t.o.v. 2008.

De negen krimpende sectoren in België in de periode 2008-2017

In de sector **textiel en kleding** (C13-C15) is de productie in vergelijking met 2008 gedaald met 22,8 % in België en met 22,3 % in de eurozone. Het is de meest uitgesproken productiedaling van alle Belgische sectoren van de verwerkende nijverheid. Daarnaast daalde de productie met

---

¹⁴ Voor nadere informatie over deze sector, zie het door de FOD Economie gevoerde onderzoek: [“Vervaardiging van transportmiddelen - Concurrentievermogen van de sector”](#).

0,1 % in België in 2017 ten opzichte van het voorgaande jaar, tegenover een stijging van 0,5 % in de eurozone.

In 2017 is de productie van de **houtindustrie** (C16) in de eurozone met 4,9 % gestegen t.o.v. het voorgaande jaar, terwijl ze in België met 1,4 % daalde na drie opeenvolgende jaren van stijging. In vergelijking met 2008 is de productie in deze sector wel fors gekrompen in de eurozone (-13,9 %) dan in België (-10,3 %). Deze sector is de kleinste activiteitensector in België.

De productie in de sector **vervaardiging van papier en papierwaren** (C17) is in 2017 t.o.v. 2008, dat een topjaar was, met 2,4 % geslonken in België en met 5,7 % in de eurozone, terwijl de productie nochtans versnelde in vergelijking met het voorgaande jaar, zowel in België (+2,0 %) als in de eurozone (+1,8 %).

Na drie opeenvolgende jaren van groei is de productie in de **drukkerijen** (C18) in België in 2017 gedaald (-2,6 % op jaarbasis tegenover een daling met 2,5 % in de eurozone). In vergelijking met 2008, dat een topjaar was, is de productie echter gekrompen in beide zones, met respectievelijk 19,9 % en 27,7 %.

In 2017 steeg de productie in de sector **vervaardiging van chemische producten** (C20) in België opnieuw na vijf opeenvolgende jaren van daling (+5,6 % op jaarbasis), terwijl die in de eurozone steeds opwaarts gericht bleef. De daling t.o.v. 2008 bedraagt 6,1 % in België, terwijl in de eurozone een stijging wordt geboekt van 1,4 % in dezelfde periode. Hierbij moet worden opgemerkt dat 2008 een topjaar was voor de productie van chemische producten en dat het niveau in 2017 hoger is dan de niveaus in 2006 en 2007. De chemische industrie is de belangrijkste sector in de Belgische economie, goed voor 17,4 % van de industriële activiteit. Dat aandeel blijft in de eurozone beperkt tot 7,8 %, en de sector is daardoor de zesde grootste in de rangschikking.

In 2017 daalde de productie in de sector **vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten** (C23) met 16,4 % in België en met 21,4 % in de eurozone sinds het hoogtepunt van 2008. Ten opzichte van het voorgaande jaar is de productie van deze sector in 2017 gestegen met 3,8 % in België en met 3,7 % in de eurozone.

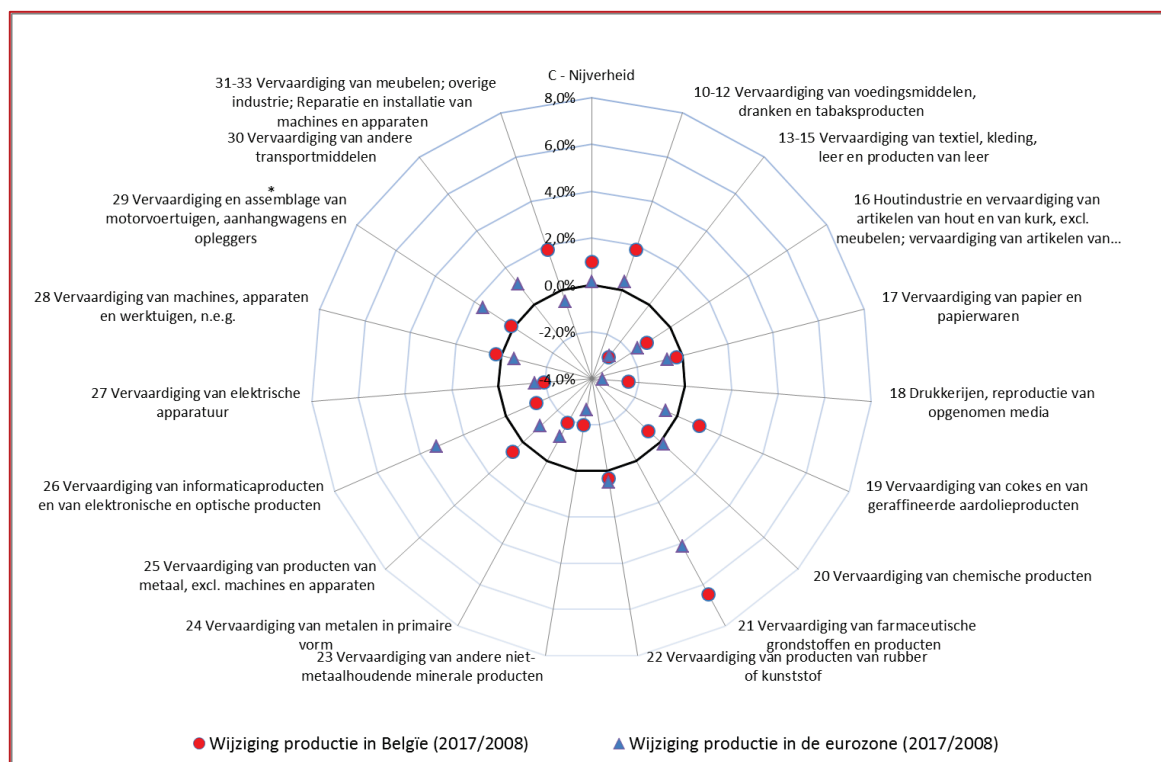
In vergelijking met 2008 is de productie in de sector **metallurgie** (C24) zowel in België als in de eurozone afgenomen, maar voor België was de daling fors (respectievelijk -15,6 % en -10,1 %). In 2017 is de productie van de metallurgie in België gedaald met 0,4 % t.o.v. 2016, terwijl die in de eurozone met 3,2 % toenam.

De productie in de sector **vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten** (C26) is in België teruggelopen met 12 % in 2017 t.o.v. 2008. In de eurozone is ze met 33,2 % gestegen, met name door een opvallende stijging van de productie in 2015 (+60,8 %). Toch is de productie fors toegenomen in België in 2017 (+11,9 % op jaarbasis) en werd het positieve verloop voortgezet in de eurozone (+5,3 %).

De productie in de sector **vervaardiging van elektrische apparatuur** (C27) is zowel in België als in de eurozone gedaald t.o.v. 2008 (resp. -16,3 % en -13,2 %). Na de toename in 2016 (tegenover voorgaand jaar) bleef de productie stijgen in 2017 in beide zones (+0,4 % in België en +4,0 % in de eurozone).

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

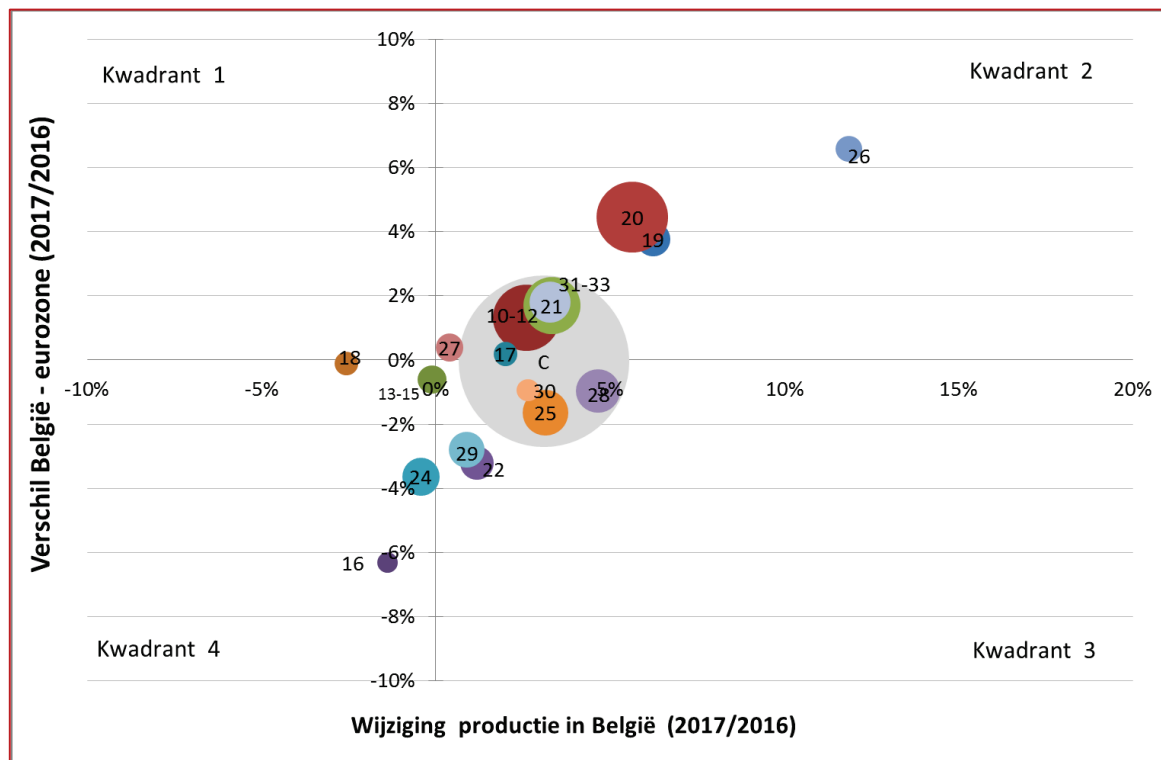
Grafiek 7. Meetkundig gemiddelde van de productiegroei in België en in de eurozone, 2008-2017

* C30 België = 15,8 %.

Bron: Eurostat.

Grafiek 8. Outputgap in de industrie tussen België en de eurozone in 2017

Bron: Eurostat.

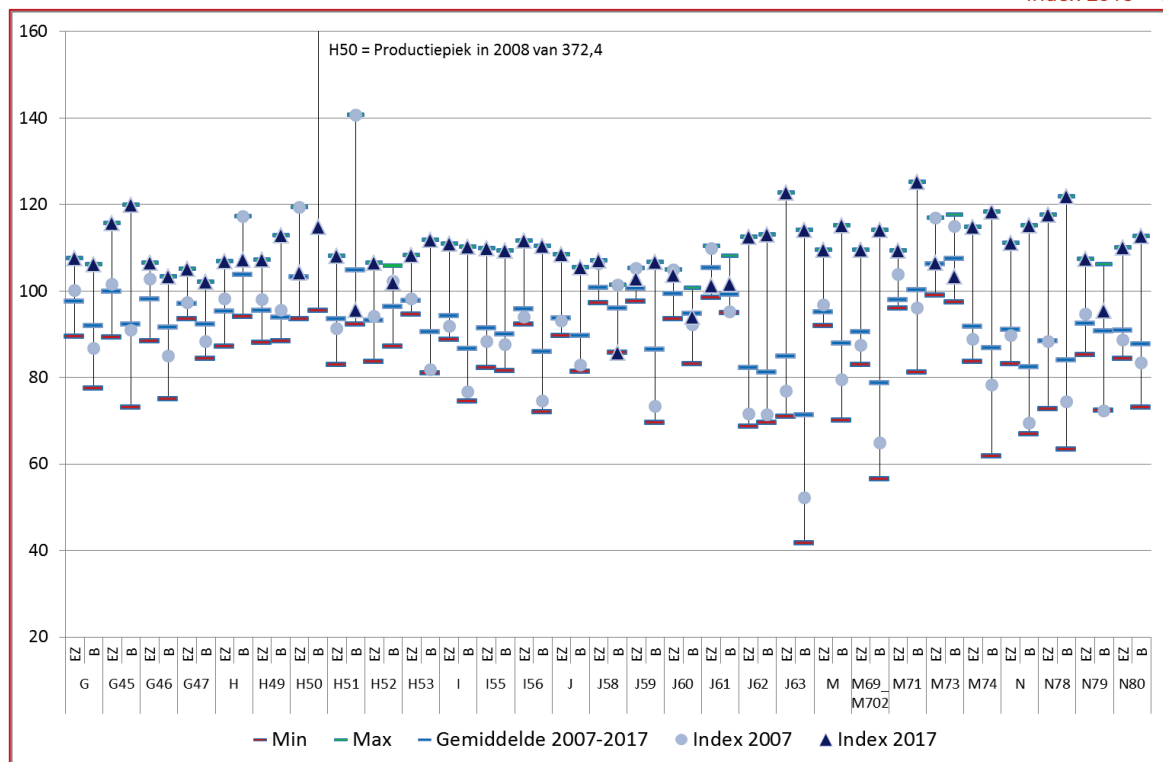
2.3. De conjunctuur in de dienstensector

De **omzetindex**¹⁵ geeft een goed beeld van de dynamiek van de activiteit in de dienstensector. In tegenstelling tot de productie-index geeft de omzetindex een indicatie van het prijsverloop omdat er rekening wordt gehouden met de gefactureerde bedragen. Een vergelijking van de evolutie van de omzet in de geselecteerde diensten toont significante verschillen in de dynamiek tussen België en het gemiddelde voor de landen in de eurozone.

De verschillende resultaten voor België en de eurozone kunnen te wijten zijn aan de exclusieve prestaties van de bedrijven in deze sector, maar ook aan de samenstelling van die sector. De Belgische sectoren bieden bijvoorbeeld niet systematisch dezelfde diensten aan als hun Duitse en Franse tegenhangers.

Grafiek 9. Omzet in de handel en de dienstensectoren in België en in de eurozone

Index 2015 = 100

Bron: Eurostat.

De omzet voor alle zes geanalyseerde geaggregeerde secties (G, H, I, J, M en N)¹⁶ is in 2017 gestegen t.o.v. een jaar eerder.

Voor sectie G "**handel**" is er in België een toename van de omzet van 22 % in vergelijking met 2008, terwijl dat groeitempo in de eurozone lager lag (+7,4 %). De omzet in de handel nam in 2017 in België opnieuw toe (+6,2 % t.o.v. het voorgaande jaar, evenveel als in de eurozone), na

¹⁵ De omzet omvat de door de btw-plichtige aangerekende bedragen (btw niet inbegrepen). Die bedragen komen voort uit de verkoop op de markt van goederen en diensten geleverd aan derden in België of in het buitenland. De gegevens werden gecorrigeerd voor werkdagen en omgezet in index 2015 = 100 (Bron: Eurostat).

¹⁶ De gegevens voor secties K en L zijn niet opgenomen, want ofwel niet-beschikbaar ofwel onvolledig.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

een lichte daling in 2016 (-0,1 %). Qua niveau is 2017 een recordjaar binnen de geanalyseerde periode, zowel in België als in de eurozone.

De omzet van de sector “**groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen**” (G45) kwam in 2017 boven zijn niveau van 2008 uit, zowel in België als in de eurozone. De groei bedroeg +31,9 % in België, terwijl de verkoop minder snel steeg in de eurozone (+13,9 %). In 2017 vertraagde de groei van de verkoop lichtjes zowel in België als in de eurozone, met een stijging van resp. +8,7 % en +7,3 % jaar op jaar, tegenover +10,3 % en +7,8 % in 2016.

In de **groothandel** (G46), de leidende sector binnen sectie G, steeg de verkoop in België sinds 2008 met 21,6 %, tegenover 3,7 % in de eurozone. Na verschillende opeenvolgende dalingen, jaar op jaar, nam de omzet in 2017 toe in vergelijking met 2016, zowel in België (+6,9 %) als in de eurozone (+7 %).

De omzet in de **kleinhandel** (G47) groeide sinds 2008 continu in België (+15,5 %). De dynamiek lijkt enigszins te verschillen in de eurozone, die twee dalingen kende in de observatieperiode. Niettemin steeg de verkoop in de eurozone met 7,9 % in 2017 in vergelijking met 2008. Ten opzichte van het voorgaande jaar steeg de verkoop in de kleinhandel met 1,4 % in België in 2017 en met 3,8 % in de eurozone. Het jaar 2017 werd echter gekenmerkt door een stijging van de verkoop in de grootwarenhuizen waarbij voedings- en genotmiddelen overheersen en van de verkoop van brandstoffen, terwijl de verkoop van detailhandelaars stokte; zij hadden te kampen met een verhoogde concurrentie van grote groepen en e-commerce.

Onder de vijf sectoren waaruit sectie H “**vervoer en opslag**” bestaat, hebben drie sectoren een omzetsdaling opgetekend in vergelijking met 2008. Het gaat om de sectoren **vervoer over water** (H50), **luchtvaart** (H51) en **opslag en vervoerondersteunende activiteiten** (H52). Hun omzet is gedaald met resp. 69,9 % (met een jaar-op-jaardaling van 61,5 % in 2013), 32,1 % en 0,4 % t.o.v. 2008. In de eurozone kende enkel de sector **vervoer over water** (H50) een verkoopdaling ten opzichte van 2008 (-12,7 %). De drie bovengenoemde sectoren hebben daarentegen in België een stijging van hun omzet opgetekend in 2017 ten opzichte van 2016 van resp. 20,5 %, 3,6 % en 4,6 %. De sector **opslag en vervoerondersteunende activiteiten** (H52) is in afdeling H de voorname sector.

In de twee andere sectoren van sectie H is de omzet in België gunstig verlopen, zowel ten opzichte van 2008 als jaar op jaar. Zo is de verkoop van de activiteiten van de sector **vervoer te land en vervoer via pijpleidingen** (H49), de tweede belangrijkste sector in gewicht binnen sectie H, in 2017 met +18,1 % gestegen ten opzichte van 2008 en met 6,8 % ten opzichte van 2016. Ten slotte is de omzet van de sector **posten en koeriers** (H53) in 2017 met 36,6 % gestegen ten opzichte van 2008 en met 7,5 % jaar op jaar. In de eurozone was de toename van de omzet van deze twee sectoren (H49 en H52) in 2017 geringer, zowel ten opzichte van 2008 (resp. +9,4 % en +10,3 %) als ten opzichte van 2016 (5,1 % en 3,4 %). In 2017 bereikten deze twee sectoren zowel in België als in de eurozone, qua omzet, een hoger niveau in de waargenomen periode.

Sectie I “**verschaffen van accommodatie en maaltijden**” kende een meer uitgesproken omzetsstijging in België (+43,7 %) dan in de eurozone (+20,8 %) over de periode 2008-2017. De omzetgroei in 2017 is ten opzichte van 2016 dynamisch gebleven in beide zones (+6,7 % voor België en +5,6 % in de eurozone). De resultaten zijn positief zowel in de sector “verschaffen van accommodatie” als in de sector “eet- en drinkgelegenheden”, met een omzet die een nieuwe piek vertoont zowel in België als in de eurozone. De sector “verschaffen van accommodatie” vertoonde in 2016 echter een omzetsdaling die te wijten kan zijn aan de aanslagen. Die daling werd duidelijk gecompenseerd een jaar later. Naast de vraag die gestimuleerd werd door de stijging van het

beschikbare inkomen van de bevolking heeft er ook een prijseffect kunnen spelen, zoals ook in het [vorige rapport](#) werd vermeld.

Er is een soortgelijke wijziging te zien voor sectie J “**informatie en communicatie**”, waar de verkoop gestegen is met 27,1 % in België en met 16,6% in de eurozone, ten opzichte van 2008. De toename ten opzichte van het vorig jaar is sterker in 2017 dan in 2016 zowel in België als in de eurozone (+3,9 % in 2017 in België en +4,9 % in de eurozone). Deze sectie kende een piek in de verkoop in 2017 zowel in België als in de eurozone.

Binnen deze sectie kende slechts een van de zes sectoren, namelijk de sector **uitgeverijen** (J58), een verkoopdaling in 2017 (-15,4 % t.o.v. 2008) in België. De verkoop daalde er ook vergeleken met vorig jaar (-5,6 %), waardoor een nieuw dieptepunt over de lange periode werd bereikt. In de eurozone daarentegen, onder invloed van de sterkste jaarlijkse groei tijdens de periode 2008-2017 (+5,6 % in 2017 ten opzichte van 2016), en tevens de vierde opeenvolgende jaarlijkse groei, steeg de productie met 0,8 % sinds 2008.

De sector “**productie van films en van video- en televisieprogramma’s**” (J59) kende een toename van de verkoop in België met 45,6 % sinds 2008 en met 0,9 % tussen 2016 en 2017 (tegenover respectievelijk -2,4 % en +3,5 % in de eurozone). De omzet voor België bereikte in 2017 het hoogste peil voor de periode 2008-2017.

In 2017 kende de omzet in de sector “**programmeren en uitzenden van radio- en televisieprogramma’s**” (J60) voor het derde opeenvolgende jaar een daling ten opzichte van het voorgaande jaar (-5,3%), waardoor de sinds 2008 waargenomen stijging beperkt bleef tot 2 %. Een omgekeerde wijziging deed zich voor in de eurozone, met een groei van de verkoop in deze sector van 0,2 % in 2017 vergeleken met vorig jaar en een daling met 1,1 % ten opzichte van 2008.

De sector “**telecommunicatie**” (J61) kende een toename van de verkoop in België in 2017 zowel vergeleken met het voorgaande jaar (3,1 %) als ten opzichte van 2008 (6,7 %). Terwijl in de eurozone de omzet eveneens steeg in 2017 vergeleken met vorig jaar (0,3 %), nam deze ten opzichte van 2008 af (-7,9 %).

De sector “**ontwerpen en programmeren van computerprogramma’s, computerconsultancy-activiteiten en andere activiteiten**” (J62) is bijzonder dynamisch zowel in België (+5,7 % voor de omzet in 2017 vergeleken met het voorgaande jaar, waardoor de stijging sinds 2008 uitkomt op 58,5 %) als in de eurozone (+6,6 % in 2017 om uit te komen op 57,0 % ten opzichte van 2008). Het niveau van de omzet bereikte aldus opnieuw een hoogtepunt in 2017 voor de periode 2008-2017.

In 2017 was er een forse groei van de omzet in de sector “**dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie**” (J63) ten opzichte van 2008, zowel in België (+118,8 %, wat de sterkste omzetstijging van alle onderzochte dienstensectoren is) als in de eurozone (+59,6 %), ondersteund door het positieve resultaat van de verkoopstijging in 2017 ten opzichte van 2016 in de twee zones (respectievelijk +22,6 % voor België en +13,8 % voor de eurozone).

Sectie M “**vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten**” vertoonde een omzetstijging voor de twee onderzochte zones tijdens de twee periodes (+6,8 % in 2017 vergeleken met vorig jaar, waardoor de sinds 2008 waargenomen toename op +44,8 % uitkwam voor België, en respectievelijk +5,7 % en 13,0 % voor de eurozone). Deze sectie bereikte aldus een nieuwe top voor de periode 2008-2017.

De sinds 2008 ononderbroken omzetstijging in de sector “**rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening, activiteiten van hoofdkantoren, adviesbureaus op het gebied van bedrijfs-**

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

beheer” (M69-70) zette zich door in 2017 (+6,2 % in België vergeleken met vorig jaar en +6 % in de eurozone), zodat de toename ten opzichte van 2008 een tweecijferig percentage opleverde in beide zones (+76,1 % in België en +25,1 % in de eurozone).

In 2017 zet de sector “**reclamewezen en marktonderzoek**” (M73) zijn in 2015 aangevangen herstel voort, met +2,6 % in België, vergeleken met het voorgaande jaar, en een enigszins sterkere stijging in de eurozone (+3 %). De omzet blijft echter nog steeds achterop ten opzichte van 2008 (-10,3 % in België en -8,9 % in de eurozone).

De situatie in de sector “**overige gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten**” (M74) is bijzonder gunstig, met een stijging van de verkoop in de twee zones voor de twee periodes. In 2017 steeg het cijfer met 13,9 % in België en met 8 % in de eurozone. Ten opzichte van 2008 bedraagt de toename 51,3 % in België en 29 % in de eurozone.

Net als sectie M kent ook sectie N “**administratieve en ondersteunende diensten**” een sterke opleving in België. De omzetgroei neemt toe, met +8,9 % in België en +6,7 % in de eurozone in 2017 ten opzichte van 2016. De verkoop is dan ook sterk gestegen sinds 2008 (+ 65,6 % in België en +23,6 % in de eurozone), waarmee 2017 qua omzet in de beide onderzochte zones een nieuw recordjaar werd.

Dat gunstige verloop is te danken aan de sectoren waaruit de sectie samengesteld is. De sectoren waarvoor de gegevens beschikbaar zijn, vertonen bijzonder dynamische groeicijfers voor de periode 2008-2017. De sector “**terbeschikkingstelling van personeel**” (N78), met name de uitzendkantoren, trekt de sectie omhoog, met een omzet die met 63,8 % gestegen is sinds 2008 (+10 % in 2017 vergeleken met vorig jaar), en vertoont een piek in de verkoop in 2017. De stijgingen in deze sector zijn minder uitgesproken in de eurozone (respectievelijk +33,1 % en +9,5 %), maar er is niettemin een piek te zien in het laatste jaar.

Ondanks een tweede opeenvolgende daling van de omzet in 2017 (-2,8 % in 2017 vergeleken met vorig jaar), noteerde de sector “**reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en aanverwante activiteiten**” (N79) een toename van de verkoop met 32,1 % in België sinds 2008. In de eurozone kende de sector een omzetgroei ten opzichte van zowel vorig jaar (+4,1 %) als 2008 (+13,4 %).

De jaar-op-jaar omzetgroei in de sector “**beveiligings- en opsporingsdiensten**” (N80) vertraagde zowel in België (+0,9 % in 2017 tegenover +11,6 % in 2016) als in de eurozone (+0,8 % in 2017 tegenover +9,1 % in 2016). Sinds 2008 is de omzet van deze sector wel gestegen met 35 % in België en met 24 % in de eurozone.

De sector “**administratieve en ondersteunende activiteiten ten behoeve van kantoren en overige zakelijke activiteiten**” (N82) getuigt van grote dynamiek in België en in de eurozone. In 2017 bedroeg de omzetgroei ten opzichte van het voorgaande jaar 21,7 % in België en 7,2 % in de eurozone, wat een nieuw hoogtepunt is voor de periode 2008-2017. De omzetgroei sinds 2008 is bijzonder uitgesproken in België (+193,7 % tegenover 24,6 % in de eurozone).

Tabel 3. Omzet in de dienstensectoren in België en in de eurozone

Index 2015 = 100 (*).

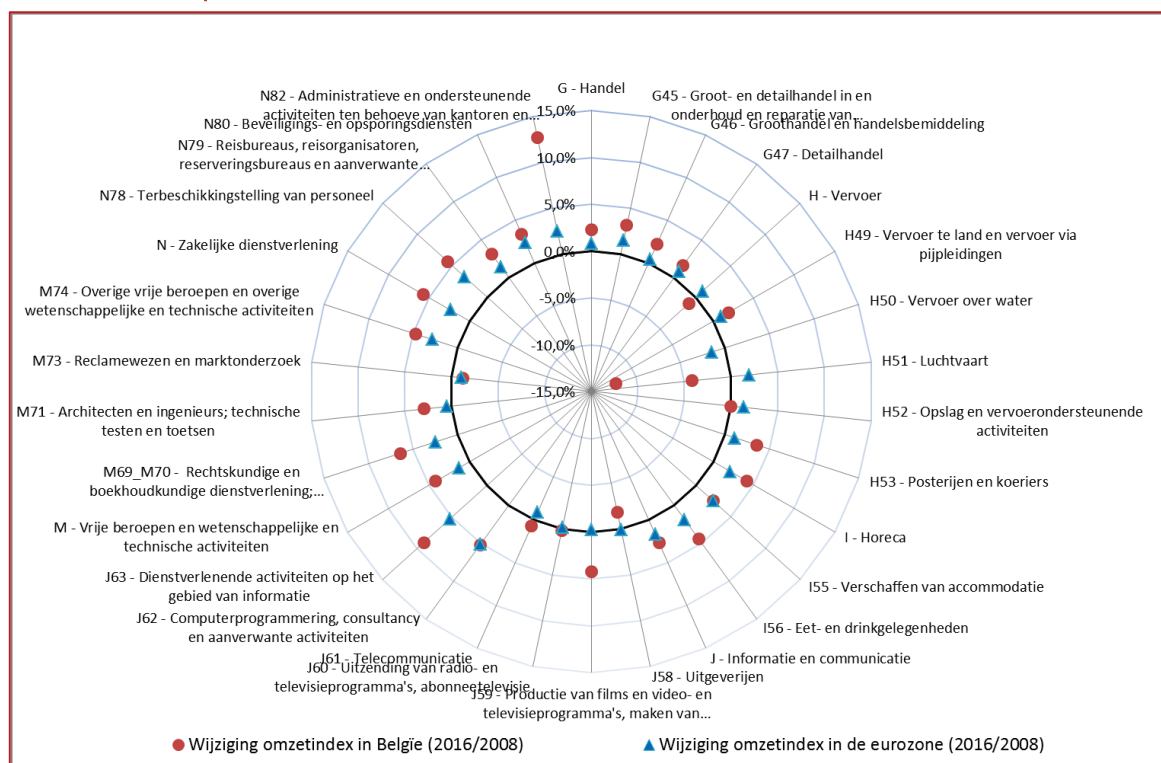
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
G - Handel	Belgie	86,8	77,4	87,0	95,3	97,1	98,0	99,3	100,0	99,9	106,1
	Eurozone	100,1	89,4	94,1	98,7	98,5	98,2	98,8	100,0	101,2	107,5
G45 - Groot- en detailhandel in en onderhoud en reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen	Belgie	90,9	73,0	81,9	88,5	84,8	88,0	92,4	100,0	110,3	119,9
	Eurozone	101,6	91,6	91,9	94,7	90,7	89,2	92,5	100,0	107,8	115,7
G46 - Groothandel en handelsbemiddeling, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen	Belgie	84,9	74,9	87,5	98,1	101,3	101,3	101,7	100,0	96,5	103,2
	Eurozone	102,7	88,3	95,1	101,2	101,2	100,6	100,5	100,0	99,5	106,5
G47 - Detailhandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen	Belgie	88,3	88,5	90,1	93,2	96,0	97,2	98,5	100,1	100,6	102,0
	Eurozone	97,3	93,5	95,5	97,3	97,9	97,6	98,3	100,0	101,2	105,0
H - Vervoer	Belgie	117,2	100,2	104,5	113,9	112,7	98,4	94,0	100,0	100,6	107,1
	Eurozone	98,1	87,1	91,4	96,1	97,1	96,9	98,4	100,0	101,0	106,8
H49 - Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen	Belgie	95,5	88,3	90,7	98,6	97,0	93,9	88,7	100,0	105,6	112,8
	Eurozone	98,0	88,0	90,5	94,8	95,8	96,7	98,1	100,0	102,0	107,2
H50 - Vervoer over water	Belgie	372,4	277,6	285,9	317,3	329,3	126,7	107,1	100,0	95,3	114,8
	Eurozone	119,3	95,7	105,4	108,8	111,1	98,9	99,1	100,0	93,4	104,1
H51 - Luchtvaart	Belgie	140,7	109,3	105,4	99,2	109,8	97,1	95,1	100,0	92,2	95,5
	Eurozone	91,3	82,9	87,3	93,3	96,5	96,5	97,9	100,0	100,4	108,1
H52 - Opslag en vervoerondersteunende activiteiten	Belgie	102,3	87,1	94,2	105,8	99,8	100,2	96,4	100,0	97,4	101,9
	Eurozone	94,1	83,5	89,5	95,0	95,6	96,5	98,5	100,0	101,1	106,5
H53 - Posterijen en koeriers	Belgie	81,8	80,9	86,0	89,3	93,4	90,8	97,6	100,0	103,9	111,7
	Eurozone	98,2	94,4	94,4	96,8	95,9	96,5	98,4	100,0	104,7	108,3
I - Horeca	Belgie	76,7	77,0	82,2	87,0	88,2	91,1	96,1	100,0	103,3	110,2
	Eurozone	91,8	88,7	90,4	93,4	92,3	93,2	96,1	100,0	105,0	110,9
I55 - Verschaffen van accommodatie	Belgie	87,6	81,4	86,4	90,0	90,3	91,6	96,8	100,0	96,3	109,3
	Eurozone	88,3	82,2	85,5	90,2	90,3	91,9	95,3	100,0	104,7	109,8
I56 - Eet- en drinkgelegenheden	Belgie	74,5	76,1	81,2	86,5	87,7	91,0	95,9	100,0	104,7	110,4
	Eurozone	93,9	92,1	93,1	95,0	93,4	93,8	96,4	100,0	105,2	111,5
J - Informatie en communicatie	Belgie	82,9	84,2	86,5	88,0	94,3	94,2	94,6	100,0	101,4	105,4
	Eurozone	93,0	90,1	90,0	92,1	93,4	93,1	94,9	100,0	103,3	108,4
J58 - Uitgeverijen	Belgie	101,3	96,6	96,4	99,2	94,2	91,9	96,1	100,0	90,8	85,7
	Eurozone	106,2	100,7	99,8	100,3	99,4	97,1	97,6	100,0	101,3	107,0
J59 - Productie films, video- en televisieprogramma's, maken geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen	Belgie	73,3	76,4	83,6	85,7	94,7	103,4	95,1	100,0	105,8	106,7
	Eurozone	105,2	100,4	97,9	100,4	99,8	98,8	97,4	100,0	99,2	102,7
J60 - Uitzending van radio- en televisieprogramma's, abonneetelevisie	Belgie	92,2	89,5	94,2	100,7	83,1	96,2	100,5	100,0	99,3	94,0
	Eurozone	104,9	97,9	96,6	98,4	93,6	93,4	96,4	100,0	103,5	103,7
J61 - Telecommunicatie	Belgie	95,2	101,5	101,9	98,3	108,1	102,7	96,8	100,0	98,5	101,6
	Eurozone	109,8	108,1	109,0	107,2	105,3	100,5	98,4	100,0	100,8	101,1
J62 - Computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten	Belgie	71,3	69,4	72,5	77,8	81,2	85,7	91,9	100,0	106,9	113,0
	Eurozone	71,6	69,8	73,3	79,3	83,6	87,2	91,9	100,0	105,4	112,4
J63 - Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	Belgie	52,1	50,8	58,4	64,8	97,1	87,1	91,9	100,0	93,0	114,0
	Eurozone	76,9	74,4	79,2	78,2	85,7	86,8	90,4	100,0	107,8	122,7
M - Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	Belgie	79,5	78,9	81,7	87,4	90,2	95,5	93,7	100,0	107,8	115,1
	Eurozone	96,8	92,0	93,0	95,4	95,7	95,6	97,1	100,0	103,5	109,4
M69_M70 - Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening; activiteiten van hoofdkantoren; adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer	Belgie	64,8	69,3	71,8	79,7	83,4	86,5	91,0	100,0	107,4	114,1
	Eurozone	87,5	85,1	87,3	90,6	93,3	94,4	96,2	100,0	103,3	109,5
M73 - Reclamewezen en marktonderzoek	Belgie	115,0	106,4	110,8	117,6	112,1	107,7	97,3	100,0	100,6	103,2
	Eurozone	116,8	105,8	106,5	106,6	102,4	99,2	98,9	100,0	103,3	106,4
M74 - Overige vrije beroepen en overige wetenschappelijke en technische activiteiten	Belgie	78,2	77,7	78,4	85,7	90,5	89,1	115,0	100,0	103,9	118,3
	Eurozone	88,9	84,6	86,2	90,4	91,9	93,5	94,1	100,0	106,2	114,7
N - Zakelijke dienstverlening	Belgie	69,5	66,8	75,6	80,3	81,7	87,8	99,3	100,0	105,7	115,1
	Eurozone	89,8	83,1	86,1	90,9	92,1	92,4	96,4	100,0	104,0	111,0
N78 - Terbeschikkingstelling van personeel	Belgie	74,3	63,2	70,1	80,2	81,6	82,4	112,9	100,0	110,6	121,7
	Eurozone	88,3	72,6	80,0	90,4	88,9	89,8	95,9	100,0	107,3	117,5
N79 - Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en aanverwante activiteiten	Belgie	72,2	79,7	98,5	98,0	102,2	106,1	94,2	100,0	98,1	95,4
	Eurozone	94,6	85,2	87,2	88,9	89,6	90,3	96,6	100,0	103,1	107,3
N80 - Beveiligings- en opsporingsdiensten	Belgie	83,4	81,3	83,1	87,2	90,9	93,3	92,1	100,0	111,6	112,6
	Eurozone	88,7	87,7	85,9	89,5	91,2	91,7	94,0	100,0	109,1	110,0
N82 - Administratieve en ondersteunende activiteiten ten behoeve van kantoren en overige zakelijke activiteiten	Belgie										
	Eurozone	88,1	86,4	86,7	91,6	94,4	93,7	96,9	100,0	102,4	109,8

(*) Om een vergelijking te kunnen maken van het respectievelijke belang van de sectoren in België en in de eurozone, werd gekeken naar het relatieve gewicht gemeten op basis van de toegevoegde waarde volgens de nationale rekeningen. De omzet evalueert in feite het belang van de sectoren aan de hand van het relatieve gewicht van de toegevoegde waarde volgens de structuurenquête van ondernemingen; de gegevens voor de eurozone werden niet openbaar gemaakt.

Bron: Eurostat.

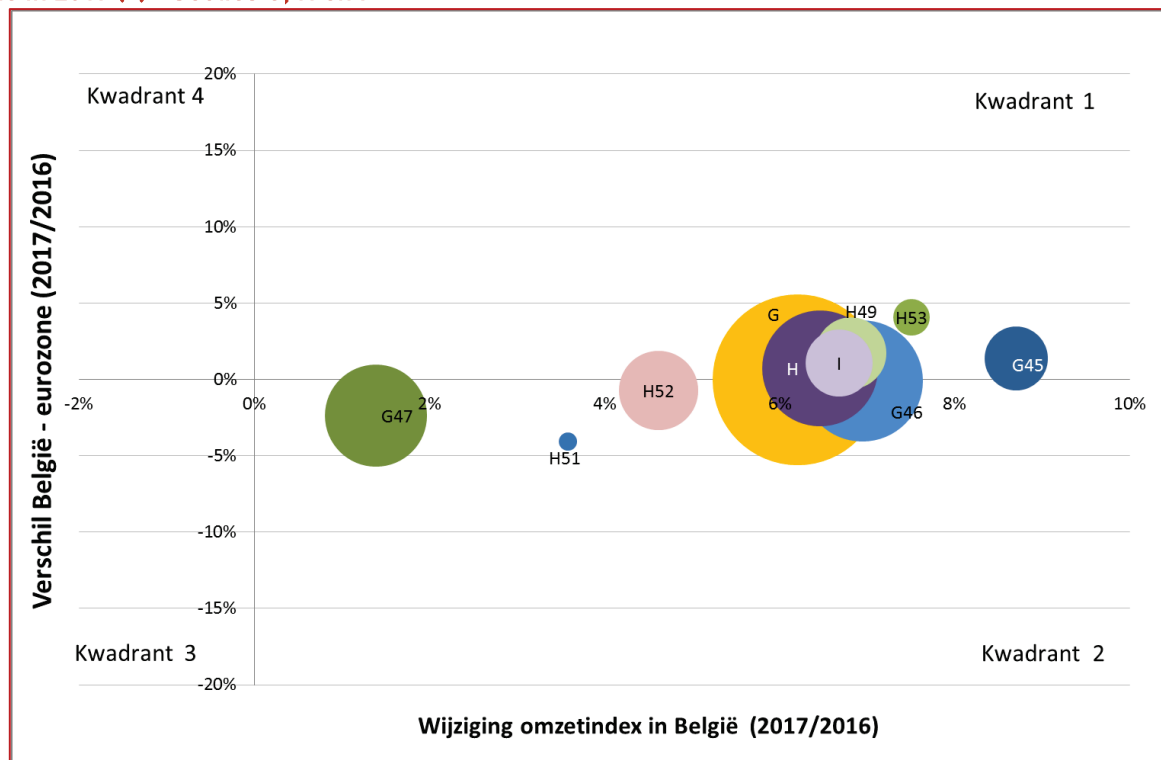
“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

Grafiek 10. Meetkundig gemiddelde van de omzetgroei in de dienstensectoren in België en in de eurozone voor de periode 2008-2017

Bron: Eurostat.

Grafiek 11. Verschil in omzetgroei in de belangrijkste dienstensectoren tussen België en de eurozone in 2017 (*) - Secties G, H en I

(*) Tweecijferige NACE-codes en combinaties (de grote secties met uitzondering van sectie K, financiële activiteiten, en sectie L, onroerend goed).

Bron: Eurostat.

Grafiek 12. Verschil in omzetgroei in de dienstensectoren tussen België en de eurozone in 2017 (*) - Secties J, M en N

(*) Tweecijferige NACE-codes en combinaties (de grote secties met uitzondering van sectie K, financiële activiteiten, en sectie L, onroerend goed).

Bron: Eurostat.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België. »

Bijlage 1. Verloop van de productie in de verwerkende nijverheid in België en in de eurozone

Productie		Geometrisch gemiddelde van de groei cijfers 2008 - 2017			Evolutie 2017/2008			Evolutie 2017/2016		
		België	Eurozone	Verskil België - Eurozone*	België	Eurozone	Verskil België - Eurozone*	België	Eurozone	Verskil België - Eurozone*
C - Nijverheid	C	1,0%	0,1%	0,9%	9,1%	1,1%	8,1%	3,1%	3,1%	0,0%
C10-C12 - Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten	10-12	1,8%	0,4%	1,4%	17,6%	3,3%	14,2%	2,6%	1,3%	1,3%
C13-C15 - Vervaardiging van textiel, kleding, leer en producten van leer	13-15	-2,8%	-2,8%	-0,1%	-22,8%	-22,3%	-0,6%	-0,1%	0,5%	-0,6%
C16 - Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout en van kurk, exclusief meubelen; vervaardiging van artikelen van riet en van vlechtwerk	16	-1,2%	-1,6%	0,5%	-10,3%	-13,9%	3,7%	-1,4%	4,9%	-6,3%
C17 - Vervaardiging van papier en papierwaren	17	-0,3%	-0,7%	0,4%	-2,4%	-5,7%	3,4%	2,0%	1,8%	0,2%
C18 - Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	18	-2,4%	-3,5%	1,1%	-19,9%	-27,7%	7,8%	-2,6%	-2,5%	-0,1%
C19 - Vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten	19	1,0%	-0,6%	1,6%	9,7%	-4,9%	14,6%	6,2%	2,5%	3,8%
C20 - Vervaardiging van chemische producten	20	-0,7%	0,2%	-0,8%	-6,1%	1,4%	-7,5%	5,6%	1,2%	4,5%
C21 - Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten	21	6,5%	4,1%	2,3%	75,7%	44,0%	31,8%	3,3%	1,6%	1,7%
C22 - Vervaardiging van producten van rubber of kunststof	22	0,3%	0,5%	-0,2%	3,0%	4,5%	-1,5%	1,2%	4,4%	-3,2%
C23 - Vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten	23	-2,0%	-2,6%	0,7%	-16,4%	-21,4%	5,0%	3,8%	3,7%	0,1%
C24 - Vervaardiging van metalen in primaire vorm	24	-1,9%	-1,2%	-0,7%	-15,6%	-10,1%	-5,5%	-0,4%	3,2%	-3,6%
C25 - Vervaardiging van producten van metaal, exclusief machines en apparaten	25	0,6%	-1,0%	1,6%	5,5%	-8,7%	14,2%	3,1%	4,8%	-1,6%
C26 - Vervaardiging van informatica producten en van elektronische en optische producten	26	-1,4%	3,2%	-4,6%	-12,0%	33,2%	-45,2%	11,9%	5,3%	6,6%
C27 - Vervaardiging van elektrische apparatuur	27	-2,0%	-1,6%	-0,4%	-16,3%	-13,2%	-3,1%	0,4%	4,0%	-3,6%
C28 - Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	28	0,2%	-0,6%	0,8%	2,1%	-5,1%	7,2%	4,7%	5,6%	-1,0%
C29 - Vervaardiging en assemblage van motorvoertuigen, aanhangwagens en opleggers	29	0,1%	1,5%	-1,4%	1,0%	14,7%	-13,7%	0,9%	3,7%	-2,8%
C30 - Vervaardiging van andere transportmiddelen	30	19,4%	1,1%	18,3%	393,2%	10,7%	382,6%	2,6%	3,6%	-0,9%
C31-C33 - Vervaardiging van meubelen; overige industrie; Reparatie en installatie van machines en apparaten	31-33	1,8%	-0,5%	2,3%	17,5%	-4,6%	22,1%	3,3%	1,5%	1,8%

* In procentpunt.

Bron: Eurostat.

Bijlage 2. Verloop van de omzetindex in de dienstensectoren in België en in de eurozone

Omzetindex (voor werkdagen gecorrigeerde en seizoensgezuiverde gegevens)		Geometrisch gemiddelde van de groeicijfers 2008 - 2017			Evolutie 2017/2008			Evolutie 2017/2016		
		België	Eurozone	Verschil België - Eurozone*	België	Eurozone	Verschil België - Eurozone*	België	Eurozone	Verschil België - Eurozone*
G - Handel	G	2,3%	0,8%	1,5%	22,2%	7,4%	14,8%	6,2%	6,2%	0,0%
G45 - Groot- en detailhandel in en onderhoud en reparatie van motorvoertuigen en motorfietsen	G45	3,1%	1,5%	1,7%	31,9%	13,9%	18,0%	8,7%	7,3%	1,4%
G46 - Groothandel en handelsbemiddeling, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorfietsen	G46	2,2%	0,4%	1,8%	21,6%	3,7%	17,9%	6,9%	7,0%	-0,1%
G47 - Detailhandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen	G47	1,6%	0,8%	0,8%	15,5%	7,9%	7,6%	1,4%	3,8%	-2,4%
H - Vervoer	H	-1,0%	0,9%	-1,9%	-8,6%	8,9%	-17,5%	6,5%	5,7%	0,7%
H49 - Vervoer te land en vervoer via pijpleidingen	H49	1,9%	1,0%	0,9%	18,1%	9,4%	8,7%	6,8%	5,1%	1,7%
H50 - Vervoer over water	H50	-12,3%	-1,5%	-10,8%	-69,2%	-12,7%	-56,4%	20,5%	11,5%	9,0%
H51 - Luchtvaart	H51	-4,2%	1,9%	-6,1%	-32,1%	18,4%	-50,5%	3,6%	7,7%	-4,1%
H52 - Opslag en vervoerondersteunende activiteiten	H52	0,0%	1,4%	-1,4%	-0,4%	13,2%	-13,6%	4,6%	5,3%	-0,7%
H53 - Posterijen en koeriers	H53	3,5%	1,1%	2,4%	36,6%	10,3%	26,3%	7,5%	3,4%	4,1%
I - Horeca	I	4,1%	2,1%	2,0%	43,7%	20,8%	22,9%	6,7%	5,6%	1,1%
I55 - Verschaffen van accommodatie	I55	2,5%	2,5%	0,0%	24,8%	24,3%	0,4%	13,5%	4,9%	8,6%
I56 - Eet- en drinkgelegenheden	I56	4,5%	1,9%	2,5%	48,2%	18,7%	29,4%	5,4%	6,0%	-0,5%
J - Informatie en communicatie	J	2,7%	1,7%	1,0%	27,1%	16,6%	10,6%	3,9%	4,9%	-1,0%
J58 - Uitgeverijen	J58	-1,8%	0,1%	-1,9%	-15,4%	0,8%	-16,2%	-5,6%	5,6%	-11,2%
J59 - Productie van films en video- en televisieprogramma's, maken van geluidsopnamen en uitgeverijen van muziekopnamen	J59	4,3%	-0,3%	4,5%	45,6%	-2,4%	47,9%	0,9%	3,5%	-2,7%
J60 - Uitzending van radio- en televisieprogramma's, abonneetelevisie	J60	0,2%	-0,1%	0,3%	2,0%	-1,1%	3,1%	-5,3%	0,2%	-5,5%
J61 - Telecommunicatie	J61	0,7%	-0,9%	1,6%	6,7%	-7,9%	14,6%	3,1%	0,3%	2,8%
J62 - Computerprogrammering, consultancy en aanverwante activiteiten	J62	5,2%	5,1%	0,1%	58,5%	57,0%	1,5%	5,7%	6,6%	-0,9%
J63 - Dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie	J63	9,1%	5,3%	3,8%	118,8%	59,6%	59,3%	22,6%	13,8%	8,8%
M - Vrije beroepen en wetenschappelijke en technische activiteiten	M	4,2%	1,4%	2,8%	44,8%	13,0%	31,8%	6,8%	5,7%	1,1%
M69_M70 - Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening; activiteiten van hoofdkantoren; adviesbureaus op het gebied van bedrijfsbeheer	M69_M70	6,5%	2,5%	4,0%	76,1%	25,1%	50,9%	6,2%	6,0%	0,2%
M71 - Architecten en ingenieurs; technische testen en toetsen	M71									
M73 - Reclamewezen en marktonderzoek	M73	-1,2%	-1,0%	-0,2%	-10,3%	-8,9%	-1,4%	2,6%	3,0%	-0,4%
M74 - Overige vrije beroepen en overige wetenschappelijke en technische activiteiten	M74	4,7%	2,9%	1,8%	51,3%	29,0%	22,3%	13,9%	8,0%	5,9%
N - Zakelijke dienstverlening	N	5,8%	2,4%	3,4%	65,6%	23,6%	42,0%	8,9%	6,7%	2,2%
N78 - Terbeschikkingstelling van personeel	N78	5,6%	3,2%	2,4%	63,8%	33,1%	30,7%	10,0%	9,5%	0,5%
N79 - Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus en aanverwante activiteiten	N79	3,1%	1,4%	1,7%	32,1%	13,4%	18,7%	-2,8%	4,1%	-6,8%
N80 - Beveiligings- en opsporingsdiensten	N80	3,4%	2,4%	1,0%	35,0%	24,0%	11,0%	0,9%	0,8%	0,1%
N82 - Administratieve en ondersteunende activiteiten ten behoeve van kantoren en overige zakelijke activiteiten	N82	12,7%	2,5%	10,2%	193,7%	24,6%	169,1%	21,7%	7,2%	14,5%

* In procentpunt.

Bron: Eurostat.